నైవేద్యము

(ఖండకావ్యములు)

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

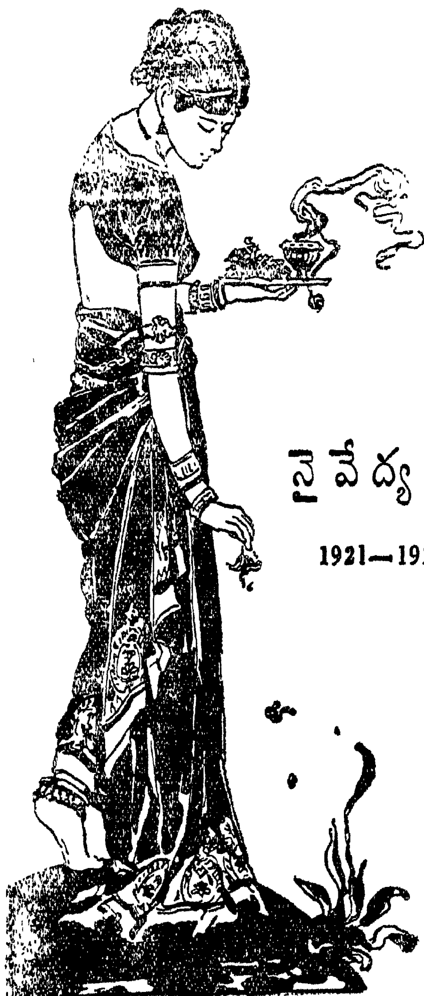
కవికోకిల గ్రంథమాల

పెమ్మారెడ్డిపాళెం

ఎల్లాయపాళెం – నెల్లూరుజిల్లా

ప్రథమ ముద్రణము 1924
ద్వితీయ ,, 1935
తృతీయ ,, 1956

మూల్యం: రెండు రూపాయలు.

నైవేద్యము

1921—1925

విన్నపము

ద్విపదరచనయందు సంప్రదాయసిద్ధములగు గణము లేగాక చంద్రగణములలోని 'నలలము' 'భలము' అను పంచ మాత్రిక గణములను, అప్రయత్న పూర్వకముగ పడినచోట అంగీకరించితిని. అట్టి గణభేధము వలన ద్విపద యొక్క యేక గతియందలి విసుగు వేసటలు తొలఁగునని నాయుద్దేశము, శీర్షికలకడ చుక్కగుర్తులుగల కావ్యము లన్నియును గేయములు. వాని వాని గతిప్రసరణముల ననుసరించి చదువవలయును.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి.

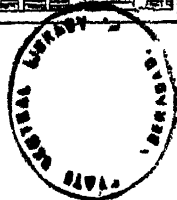
ప్రేమాంకము

దారినిఁబోవుచుండ నొకతట్టున రత్న మాయాచితంబు చే
కూరినరీతి నాయెడఁదకున్ సరిదాఁకిన మిత్రుఁడున్ మనో
హారి కళాతపస్వి, సరసాత్ముఁడు, మోమునఁ బ్రేమమాధురీ
సారము చిప్పిలం బరులస్వాంతము లాఁగెడి యైంద్రజాలికుం
డై రమణీయ భావ కవితాంచితుఁడై చెలువారు రాజను
న్నారు సఖుండుగా దొరకెనాకుఁ, దదాప్తత కానవాలుగన్
కోరియొసంగితిం గృతినిఁ గూరిమి నెచ్చెలి కంకితంబుగన్.

22–12–1954
పెమ్మారెడ్డిపాళెము

ప్రియమిత్రుఁడు,
దువ్వూరి రామిరెడ్డి.

నైవేద్యము

తల్లి, నీయుత్సవము గాంచఁ దరలినార
లనుఁగు దనయులు నైవేద్య హస్తులగుచు;
ధన్యులెల్లరు నాత్మోచితంపుఁ గాన్క
లర్పణము సేయవచ్చిరి; యందికొమ్మ.

స్వర్ణసుమముల నర్చన సలుపువారు
భాగ్యవంతులు నీపాద పద్మములకు;
ఏమిలేనట్టి భిక్షుకుండేని నేఁడు
కంటి క్రొన్నీటి ముత్యాల కాన్కలిడును.

పూజ్యు లధములు, ధనికులు పుట్టుబీద
లనెడి యెడలేక యెత్తిరి హారతులను;
భక్తిపరవశులైన యాప్రజలగీతి
దిక్కు దిక్కులయందుఁ బ్రతిధ్వనించు.

అమ్మరో, నీదు మందిర ప్రాంగణమున
మండుచున్నది కర్పూర ఖండగణము!
త్యాగ పరిశుద్ధమగు నాత్మఁ దలగిపోవు
కామమటు ధూమరేకలు కడలుకొనఁగ.

ప్రొద్దుపొడుపున నీ పాద పూజకొఱకు
కవిని, తెచ్చితి దోసిటఁ గన్నెపూలు
బలివితర్దిక నిరతంబు వెలుఁగునటుల
హృదయపు సుగంధదీప మర్పింతుఁ గొనుము.

ఫిబ్రవరి 1921.

కర్ణధారి

సం దెచీఁకటి దెసల జక్క నలమెం;
గారుమబ్బులు చుక్కగములఁ గ్రమ్మెం;
ప్రబలవేగాన దుపానువీచెన్,
ఆకసము గీకసం బావిలింపన్
గర్జించె మేఘాలు కంపమెత్తన్;
నటియించు భైరవు జట లాకో నాన్
నురుగుఁ గ్రక్కెడి కడలి తరఁగగుంపుల్
చెలియలికట్టపైఁ జిందులాడన్;
ఉన్మత్తప్రకృతి నృత్యోత్సవంబుల్
మింటిని మంటిని మేళవింపన్

గడిమి విడువకు కర్ణధారీ,
పడవ నడుపుము భయముదీఱీ.

నడి సముద్రంబునఁ బడితినంచున్
జడివాన నిలువఁగ జాలనంచున్
వడగండ్ల ‘బాంబులు’ పడునో యంచున్
గటిక చీఁకటి గన్ను గాననంచున్
ఒంటినైతిని సాయ ముండదంచుం

…బరిపరి విధముల భావింపఁగం
బ్రాణ సంశయమునఁ బలవింపఁగఁ
సమయంబు గాదిది జడచిత్తుఁడా,
చినిగిన తెఱచాప చెఱగులెల్లఁ
సవరించి యాత్మవిశ్వాసంబునం
గడిమి విడువకు కర్ణధారీ,
పడవ నడుపుము భయముదీఱ.

పుడమిఁ బ్రాకెడు చిన్న పురుగువోలెం
గష్టనిష్ఠురవిధి కాలిక్రిందం
బడి చిందుచిందులై ప్రాణమేదం
బుట్టలేదోయి యే పురుషుఁడైనం
గ్రిందికి దింపకు కేతనంబుఁ;
'సెర్చిలైటులు' వోలెఁ జీకట్లలోఁ
మెఱసెడిఁ జూడు! క్రొమ్మెఱుఁగుఁదీఁగల్
దారిఁజూపెడు ధ్రువతార పైనఁ
మిక్కుమిక్కున వెల్గు మేఘాలలోఁ.
జీవన దీపమై చెలఁగు నాసః
మలపక పాథోధి మధ్యంబునం
గడిమి విడువకు కర్ణధారీ,
పడవ నడుపుము భయముదీఱ.

29-5-1922

బాటసారి

నిశ్శబ్దయామిని నీరవ వీణ
తంత్రులఁ గదలించు తరుణీలలామ,
యింత తటాలున నేల నిల్పితివి
రమ్యమూర్ఛన లీను రాగంబులెత్తి?
యానందమదిర పొంగారు పాత్రింబుఁ
బెదవుల కంటించి పెటికిపైచితివి.
ఆకసంబాసిన యనుభూతివలన
హృదయంబు పిచ్చెత్తి యెగురు నెందెందొ!
యర్ధరాత్రిం బాయె; నంధకారంబు
దిక్కుల వ్యాపించెఁ; జుక్కల గములు
మబ్బుచాటునదాఁగి మాయమైపోయె;
జల్లుజల్లున వాన జడివెట్టి కురిసె;
బాటసారిని, వన్యపథమందుఁ జిక్కి
దిక్కుదోఁపక యొంటి దిమ్మరువాఁడ;
ఆవపంబోకు గవాక్షంబునందుఁ

గాంతిల్లు దివ్య సుగంధదీపంబుఁ;
దలుపుదీయుమ దీర్ఘదైనిక శ్రమము
స్వప్న శీత స్పర్శ సమసి సుఖింపఁ,
గాంత, యొక్కింత నేఁ గన్ను మోడ్చెదను.

మర్మకవి

ఆనవరతంబు నీ వంతఃప్రపంచ
గంభీర నిర్మల గగనంబునందు
నెగిరిపోయెద వోయి, యెటులఁ బట్టెనను
ఓ మర్మకవివమాళి, యూహ వంచించి
యేకాననంబున, నేమూలయందొ,
యేపూవుఁబొదరింట నేయూషసందొ,
వినరాక కనరాక వికసించి తావి
యూర్చెడు క్రొంబువ్వు నోజ నెయ్యెడనో
వసియించెదవుగాని, వన కుటీరమున
నీ యపూర్వపు సృష్టి నీలాంబరమున
రతనాల విల్లునా రమ్యమైతోఁచు.
అప్సరోవీణల యం దుద్భవించు
రాగంపుగఱులు స్వర్గద్వారమునకు
హృదయంబుఁ గొంపోవు రీతి, నీకావ్య
పుష్పకంబు రసార్ద్రి పులకితాత్మలను

జీవన యాథార్థ్య సీమలంనుండి
కొనిపోవు నందన వన గంధవహము
వీతెంచుకల్పనా శీత నగంపుఁ
గడపటి శృంగంబు కడకొక్క తుత్రిటని.
చంద్రికిరణంబుల జనియించినట్టి
యాస్వప్న లోకంపు టచ్ఛఱబోంట్లు
పటికంపుఁబాత్రల పైయంచు పొరల
ద్రాక్షాసవముఁ దెచ్చి దగ్గఱఁజేరి
యందీయఁ దమిఁదీఱ నాని మత్తెక్కి
యఱగన్ను మోడిచి, యన్ని కష్టముల
మఱచి సుఖింతు నీ మహిమంబు వలన.
మిన్నుపైఁబడినను మేలుకొల్పకుము;
ఆనంద రసవార్ధి యం దీఁదనిమ్ము,
కవికులాభరణా, నీకావ్యమాధురికి
వినిమయంబుగ నీయ విశ్వంబునందు
నేమియుఁ గన్పట్ట దీదైనయటుల!
ప్రార్థనాంజలి పుటి బాష్పముత్యముల
యుపహార మిచ్చి నేనొక్క వందనము
నర్పించుచున్నాఁడ నందికోవయ్య

30–5–1922

రాధాకృష్ణులు

రాధ

ఏమోయి శ్రీకృష్ణ, యింతప్రొద్దాయెఁ
గనులకు నీరూపు కఱవాయెనేమొ!
సంజరంగులలోన సమసె గోధూళి;
వేణుసంగీతంబు వినువీధి ముట్టెఁ;
కాళింది మడుగులోఁ గలఁ బూచియున్న
కలువపూనెత్తావి గాడ్పులు విసరె;
ఆమనితోఁటకు నతిథియౌ పికము
ప్రేమప్రవాహంబు వెలికుబ్బి పాఱ
హృదయతటాకంపుఁ దుదితూముఁ దెఱచె;
నీయందు లీనమై, నినుఁగాంచు వేడ్క
నాతురపడు మతి నాఁపంగలేక
వాకిట నిలుచుండి వనవీథి నెపుడుఁ
గనికని నాకన్నుఁగవ నీరుగ్రమ్మె.

ఇంత కర్కశమేల? యింతకసియేల?
చంపనెంచిన నింత చాటుఁదనమేల?
సినవ్వు విన్నంత నిన్నుగన్నంత
వచ్చె నాప్రియుఁడంచు భావింతుఁగాని,
యవ్వాల స్మృతిదక్క నంతయు నింద్ర
జాలమట్లడకో జాఱిపోయెదవు!
నిన్ను నమ్మినదాని. నిన్వలచుదాని,
నీపదంబులఁ జిత్తనీకేజ కళిక
నిడు తపస్విని జీవనేంద్రచాపంబు
ఖండించెదేమోయి, కఠినహృదయుండ!

కృష్ణుఁడు

ఓముద్దరాల, నన్నూరక యేల
కానిమాటలు పల్కి కటకటించెదవు?
యమున గట్టులనుండి యాల మరలించి
వచ్చితి నిప్పుడే వనసీమదాఁటి,
కావిదుమారంబు గ్రమ్మిన చేల
మైనఁ దీలేదింక నరయఁ మోచెలియ,
నిష్కారణపు శంక నిందింపఁ దగదు,
తథ్యమాయసి నన్ను దండింపరాదె?

లావణ్యసరసిలో లాస్యంబు లాడు
నీమోము దమ్మియే నిమిషంబెకాని
చూడకుండిన నాకు శూన్యమా జగము.
మున్నటి వలపులు, ముద్దుముచ్చటలు
మఱచి యిట్లాడెదో మతిలేనిదాన!

రాధ

ఔగాని, శ్రీకృష్ణ, యీ మాయవలపు
బయలయ్యె, నింతగా వర్ణింపనేల?
వలిపపు వలెవాటుపైఁ బసపుగుర్తు
లతికినట్టుల నేల యయ్యెనో చెపుమ?

కృష్ణుఁడు

మోదుగాకులుగోయ ముదిమోక లెక్కఁ
బువ్వుల రసమంటి పుట్ట మిట్లాయె.

రాధ

తాఁకినఁ గందెడు తనువుపై నేల
గోటిగిచ్చులు పడ్డ గుర్తు లగుపట్టు?

కృష్ణుఁడు

ఇందుకే శంకించితే! పువ్వుఁబోఁడి,

కోరింపపొదలోనఁ గోడెదూడే. గ
ఱెన్నంటి పోయెడివేళఁ గంటకము
లంటి గీతలుపడె, ననుమానమేల?

రాధ

చివురుటాకులువోని చెక్కిళ్ళసొబగు
కలఁగిన రుచి దోఁచు కారణంబేమి?

కృష్ణుఁడు

మావిగున్నల నీడ మధ్యాహ్నవేళ
నలసి నిద్రించెడు నప్పుడు గఱిక
యొరయిక నొక్కింత యొత్తిగిలె నేమొ.

రాధ

అందాల కందమౌ యధరబింబమునఁ
గాటుక మరకలు గనుపట్ట నేల?

కృష్ణుఁడు

నీకన్నులకు సాటి నిలిచి వలపింప
ముదముతోఁ గల్వల ముద్దిడికొంటి;

ఆరంగు పెదవుల కంటెనో యేమొ!
యేనొక్క తప్పిదం బెఱుఁగ నోసఖియ.

10-5-1922

వాల్మీకి

వాల్మీకి కవిచక్రవర్తి, నీవెవరు?
సరస కవితాలతా శాఖలందుండి
యామనికోయిల యట్లు గూసెదవు?
ఎచ్చోటఁ బుట్టితి వేడ పెరిగితివి?
యేతల్లి చనుఁబాల నింత మహిమంబుఁ
గాంచితో చెప్పుమ కవిసార్వభౌమ;
నింగిని భేదించు నీమహాసృష్టి
యెదుట నీచారిత్ర మెందడఁగిపోయె?
గంగానదీ శీత గర్భంబునందు
నిదురించుచున్నదా నీ చరిత్రంబు?
అభ్రంకష హిమాచలాంతర కటక
గంభీర గహ్వరాగాధ శూన్యమున
మాఱుమ్రోసెడునె నీ మహనీయ వాణి?
ఓ యాదికవిరాజ, యోదివ్యవాగ్మి,
యెన్ని యేండ్లనుబూండ్లు నేఁగెనోకాని,

మున్ను హిమాలయ మోహనాటవుల
నీవు మీటిన కావ్య నిర్నిద్రవీణ
నేఁటికి వినఁబడు నిఖిల దేశముల!
భావ కిరణంబులు పదుగు పేకలుగ
నీవల్లినట్టి రమణీయ దృశ్యంబు
బంగారు స్వప్నంబు ప్రజల నెల్లపుడు
నానంద రసవార్ధియందుఁ దేలించు.
నీచేయి సోకిన నిమిషంబునందె
బంకమన్నైన రూపముఁదాల్చి నిలుచు!
ఈ యింద్రజాలంబు నేడ నేర్చితివి?
యీ శిల్ప నైపుణి యెట్టు లలవడియె?
ప్రకృతి భాండారంపు ద్వారంబు దెఱచి
గుప్త రత్నంబులఁ గొల్లగొట్టితివి!
ఆకాశమునఁగల యన్ని తారకలు
కడలి గర్భమునందుఁ గల జీవమణులు
సరితూఁగలేవు నీ సౌభాగ్యమునకు!
భావవారిధిఁ బూల పడవ నడిపించి,
ముత్యాల రేవులో మునిఁగి యడుగంటి,
పలురంగు మణులను వలలీడ్చి తెచ్చి,
నవ్యమౌ కావ్యమండన మొండొనర్చి
విశ్వసాహిత్యంబు వెలిఁగించినావు!
కవితా నభో రవీ, కవిచంద్రులెల్ల
నీ కాంతిపూరంబు నిండారఁ ద్రావి
తమ కళ పెంపొంద దైవాఱుచుంద్రు.

నీ మనోవల్లకీ నినదంబుఁ గాంచ
సాధ్యంబుగామి నాశారద వీణ
నేమూల వైచెనో యెఱుఁగఁగరాదు.
నీసృష్టికెదురుగా నిలిచు నిట్టార్చి
తమ్మి చూలియునైనఁ దలవంప వలయు
పుట్టించితివి హో యపూర్వ మూర్తులను
హైందవ సామాజి కాదర్శములను;
రామాయణము నీదు రమణీయ భావ
నందనవనిఁ బాఱు నవ్యనిర్ఝరము,
హైందవసంఘ మీ యమృతంపుటూటఁ
దరతరంబులనుండి దమిదీఱ నాని
నవజీవనపు శక్తి, నవధర్మ రక్తిఁ
గాంచి లౌకికయాత్ర గడిపెడి నహహా!
జాతీయకవి, నమస్కార శతంబు
లర్పించి నీచరణాబ్జ రేణువులఁ
దలఁదాల్చితినిఁ; జంద్ర తారకా భరిత
నీల గగనముక్రింద నిలుచున్న యపుడు
మనుజుని యల్పత మదిఁ దోఁచునటుల
నీ ప్రతిభావాహినికి ముందునిల్చి
నా కవి గర్వంబు, నాభావశక్తి
దుమ్ముదుమారమై తూలిపోయెడిని,

24-5-1922

కవి: సన్న్యాసి

[అస్తమయము: సముద్రతీరము. ఒక సన్న్యాసి యింద్రధనువు రంగులు గల గుల్లలను ఒడినిండ చేరుకొని, సముద్ర తరంగములు పాదముల నభిషేకించునట్లు తీరమునఁ గూర్చుండి, గుల్లపడవలను దేలించుచుండును. ఇంతలో నొక దివ్యపురుషుఁడు వేణువును మ్రోయించుచు నాకసము నుండి యచ్చోటికి దిగును]

సన్న్యాసి

(స్వగతము)

సాంధ్యవర్ణాంకిత జలధరదూత
యనఁగ నెవ్వండీతఁ డంబరమునుండి
తీరసైకతమున దిగుచున్నవాఁడు!

(ప్రకాశముగ)

ఎవ్వండవోయి, నివిశ్వాసయందు
నెక్కలుపుట్టి చరించెదు నింద్ర
జాలంపు మురళిపై స్వర్గంబునుండి
యవతరించితివి మానవలోకమునకు?

క వి

సన్న్యాసి తిలక, నే స్వప్న పురవాసి
శిల్పినిగాని,—నీచేష్టలుగాంచ
నుబుసుపోకకు వచ్చి యుదధి వీచికల
గుల్ల పడవలు తేల్చి క్రుంగంగ నవియుఁ
గన్నీరు నించినగతిఁ గానిపించు.

స న్న్యా సి

స్వప్న పురవాసి, నే జాలరిభంగిఁ
గడలి మధ్యంబునఁ బడవ నడిపించి
మంచి ముత్యంబులు మణులు గడింపఁ
బలుమారు వలలీడ్వ వత్తునేగాని,
చటుల ఝంఝూవాత సంక్షుబ్ధ వార్ధి
కల్లోలములఁజిక్కి కడగాన లేక
పడవ తుత్తునియలై పగులునో యంచు
నూహించి, భయపడి యొడ్డుకు నెట్టి
శూన్యభావంబున శుక్తిపోతములఁ
దీర వీచులయందుఁ దేలించుకొనుచుఁ
గాలంబుఁ గడపెదఁ గపటసంతృప్తి.
ఔ గాని, నీవేమి యాచరించెదవు?
వేణువాదనమె నీవృత్తియా యేమి?

క వి

అంబర చరులైన యర్ధ్యగుల కొఱకు
విశ్వంబునంగల వివిధ నక్షత్ర
గణముల నొండొంటిఁ గలుప రత్నాల
వింటి వంతెనలు కల్పింతు రమ్యముగఁ;
గడలిఁద్రచ్చిన గాథకావ్యంబు లల్లి
యున్మత్త వీచుల యుద్ఘోషలెల్ల
నిశ్శబ్ద రజనీ వినీల గర్భమున
శ్రావ్యమౌ యప్సరస్సంగీత మటుల
నొసరింప వేణువు నూఁదుచుండెదను.

స న్న్యా సి

ఓ మంత్రకాఁడ, నీవేమేమొ నుడివి
మోసగించెదవు సమ్మోహంబుఁగొలిపి.
ఒకచేత నమృత మింకొకచేత విషము
నాను మానమటంచు నందియిచ్చెదవు!

క వి

అదియె జీవన రహస్యంబు సన్న్యాసి,
చేఁదు తీపులు రెండుఁ జేరియేయుండు,
నొకటి యుండినచోట నుండు రెండవది.
పడవ ప్రీలునటంచు భయపడెదవేని

జలధి మన్నెడు కోర్కెఁ దలపోయఁబోకు.
అలల రాపిళ్ళకు నాగలేవేని
ముత్యాలపై నాస పుట్టంగనేల?
పన్నీరుపువ్వును బడయ నెంచినను
ముల్లు దాఁకునటంచు నల్లాటమేమి?
నీ నీడ నెడఁబాయు నిఖిల యత్నములు
వ్యర్థమౌనని వేళ వచియింప వలెనె?

సన్న్యాసి

అక్లైన నోశిల్పి, యల్లవిగో గనుము
భగ్నమై పడియున్న పడవ చెక్కలను
యాత్రకు యోగ్యమౌనటుల జోడించి
తెరచాపలం గట్టి తెల్ల నందిమ్ము.

9-6-1922

•

మాతృమందిరము

[మాతృమందిర సందర్శన తత్పరులైన కొందఱు యాత్రికులు, కొండనెత్తమున నొకనాఁటిరేయి గడపి, ప్రొద్దుపొడుపున మేల్కొందురు. కనుచూపుదూరమున వారికి మాతృమందిరము కనుపట్టును.]

మొదటి యాత్రికుఁడు

అవనీధరంబుపై ననిల డోలికల
నల్లనల్లన నూఁగు నంబుదార్భకులు
బంగారుకలలలోఁబడి చిక్కుకొనిరి.
మంచుముత్తెపుఁ దెరలు చించి తొలఁగించి
పడకింటి కిటికీని బాగుగాఁ దెరచి
నవ వధూతిలకంబు నాఁ దొంగిచూచు
దిన రమామణి తూర్పు తీరంబునందు.

రెండవ యాత్రికుఁడు

విరిసెడి క్రొంబూల వింత నెత్తావి,
చుట్టుపట్టులనున్న సొగసైన గిరులు,

కర్ణపేయంబైన ఖగపాళి రుతము,
ఆనందజనకమై యలరు నిచ్చోట!

మూఁడవ యాత్రికుఁడు

మాతృమందిరమున మంగళధ్వనులు,
బంగారు గంటలు పలికించు రవము,
శంఖ నినాదంబు, సామగానంబు
నాలకింపుఁడు! కాలహరణంబు తగదు.

నాల్గవ యాత్రికుడు

అమలసౌరభ మీను నగరు ధూపంబు
కర్పూరఖండంబు గనిపించు త్యాగ
మాత్మలో వెలిఁగించు నమృతదీపంబు!

ఐదవ యాత్రికుఁడు

అల్లదే! సోదర యాత్రికులార,
పర్వతశిఖరంబుపై మాతృమంది
రంబు సూర్యాంశుల రమణీయమగుచు
మణిమయ మకుటంబు మాదిరిఁ దోఁచు;
పూజసల్పఁగ ఫల పుష్ప చయంబు
దోసిళ్ళఁ గొని తెచ్చి త్రోవపట్టుదము,
మందిర మార్గంబు మహితవృక్షముల

నీడలఁ జల్లగా నిదురించుచుండు.
పలువన్నె మణులను బఱచిన పోల్కి
రాలిన పువ్వుల రాజిల్లు నేల
సూర్యతాపంబున సుడిగొనక మున్న
మాతృసాన్నిధ్యంబు మనము చేరుదము.

ఆ కా శ వా ణి

నిలుఁడోయి, నిలుఁడోయి, నిశ్చింతులార,
సత్యమెఱుఁగరు బాల్య చాపల్యమునను;
సరణి యెల్లను బుష్పసంకీర్ణ మనుచుఁ
జల్లనీడలఁ బోవు సమతలం బనుచు
భావించెదరుగాని పరిచితిలేమి,
నిదియె యాత్రికులఁ బరీక్షించు పథము!
మెఱసెడి నదియెల్ల మేలిమిగాదు,
బాహ్యచిహ్నంబుల భక్తుఁడు గాఁడు;
ఎందఱెందఱో యాత్ర కేఁగుచెంచెదరు
విజయ మొందెడివాఁడు వేయింటి కొకఁడు.
అధమ లోహములెల్ల నగ్నిపుటాన
నంతరించును నొక్క యపరంజి దక్క.
దుర్బలచిత్తులు; దుష్టచేష్టితులు,
కార్యశూన్యులు, మోసగాండ్రును, జడులు

మార్గమాధ్యమమునుండి మరలెదరు గాని,
నిలింపలేరు మందిర పుణ్యభూమి.
ధర్మజీవనుల పాదస్పర్శచేత
ననుదిన పావనంబైన దీ పథము!
ఆత్మసమర్పకులా వీరవరుల
యస్థులచేఁ బూతమైనదీ పథము!
త్యాగవ్రతుల శోణిత ప్రవాహమునఁ
గడుగంగఁబడిన దీ కఠినంపుఁ బథము!
దీని తత్త్వంబును దెలికోలేక
యాటపట్టని యెంచి యరుదెంచినారె!
భోగలాలసులార, పొందు మీపురికి.

ఇంతలో దారిపక్కనఁబడియున్న యొక పునుక యాత్రికులను జూచి, కలకలనవ్వి, యిట్లుఁ జెప్పసాగెను:]

పునుక

ఏండ్లు పూండ్లాయె మేమిచ్చోట నొరగి,
దుమ్ము దుమారంబు తొఱ్ఱల నిండి
పుట్టగొడుగులు పచ్చపూరియు మొలిచె;
మాయెమ్మ లెచ్చోట మట్టిలోఁ జివుకు
నచ్చోటఁ దీవియలల్లి పుష్పించు;
ఆ సుమ మకరంద మానిన నరుఁడు

పరమ విజ్ఞానియై పరిఢవిల్లెడిని.
జనన మొందిన యప్డె చావు నిశ్చితము,
మాతృ దేవీ బలి మంటపమందు
యజ్ఞ పశువుగ నిల్చునంతటి భాగ్య .
మెవనికి సిద్ధించు నిందఱిలోన,
నా మహాపురుషుని యడుకాలి దుమ్ము
ప్రజల శిరంబెక్కి భవ్యంబు సేయు;
అతని కన్నుల యందుద్భవించు
బాష్పబిందులు దేవ భాండారములను
వెలలేని ముత్యాల విధమున నుండు
ఆ యశస్వి చిర నామాక్షరపంక్తి
యప్సరో గేయమై యలరారుచుండు;
ఆ ధీరు కీర్తిన్నెత్తు రన్నిదిక్కులను
విజయాంకములు వ్రాసి వేల్లాడఁగట్టు,
యాత్రికులార, మీయందఱిలోన
నట్టి వీరుండున్న నడుగుపెట్టుండు,

[యాత్రికు లొకరిమొగ మొకరు చూచుకొని దిగాలుపడుదురు; కొందరు తలకొక్క దారిపట్టుదురు; మఱికొందఱు వేషధారులు నోటఁ దడిలేక వెనుకంజ వేయుదురు. ఇంకఁ గొందరు దుర్బల హృదయులు అందఱికన్న మున్ముందుగ వెనుకకు మరలుటకు యత్నించి గిరిసానువు నుండి కూలబడుదురు. కాని యొక్క యువకుఁడు మాత్రం, సజల

నయనుండుచు, పులకిత శరీరుండును, పుష్పాంజలి బద్ధుండునై నిలుచుండ
పునక కిట్లు విన్నవించును:

కడపటి యాత్రికుడు

ఆటపట్టగు నాకు నఖిల విశ్వంబు,
విశ్రామభూములై వెలయు గ్రహంబు,
లంగంబు చెండుగా నాటాడుచుందు!
విత్తు నశింపంగ వెలువడుఁ జెట్టు;
వత్తి కాలకయున్న వఱలునే కాంతి?
యభ్యుదయ హేతువై యలరుఁ ద్యాగంబు;
అట్టి త్యాగము నాకు నాదర్శకంబు!
బాధలే నా కాప్తబంధువర్గంబు,
బీదతనంబె నా ప్రియమైన హక్కు;
లోకహితంబు నాలోచించు పనియె
కఠినంపు విధి; దైవఘటితంబు నదియు.
స్వాతంత్ర్య రథమెక్కి సంసిద్ధుఁడనుగ
మునుకొంటి; గుఱ్ఱాలఁ బూనింతు నిపుడె.
విజయాపజయములు విధిమూలకములు;
యత్నంబె మనచేత నైనకార్యంబు;
మాతృ పాదంబులం బడు భాగ్యమున్న
గిరులైన నన్నడ్డగింపఁ దరంబె?

మార్గ మధ్యంబున మడసితి నేని
మీవలె నెమ్ములు మేదినిపైచి
నక్షత్రములలోన నటియించుచుందు.

పు ను క

ఓయి కుమార, నీయుత్త మాశయము
వెలిపుచ్చితివి త్యాగవీరుండ వీవు
మాతృమందిర బలిమంటప వేది
నాత్మ కర్పూరంబు నంటింపవోయి.

ఆ కా శ వా ణి

పూజారి వాఁడుగో! పువ్వుటెత్తులను
దెచ్చి ద్వారముకడఁ దిలకించు వాఁడు.
కాలమమూల్యంబు కదలు కుమార,
కాలిగుర్తు లనంత కాల సికతములఁ
బూర్వవీరుల పోల్కి ముద్రించి పొమ్ము!

5-10-1922

హృదయాభిలాషి.

శ్రీగోపపాల, యాశ్రిత భక్తజాల,
దివ్య వేణువినోది, దీన శరణ్యా,
నలినాక్ష, నాజీవనంపుఁ బాత్రమున
నీ గానసారంబు నిండింపుమయ్యా.
ఆనందమున నందు నంగంబు గరఁగి
గీతారస స్రుతి రీతి ననంత
కాలసాగరమునఁ గలసి పోయెదను.
విశ్వ కావ్య కవీశ, వేదాంతవేద్య.
విజ్ఞానమయమైన విస్ఫులింగమున
నంటింపు నాహృదయంపుఁ గప్పురముఁ.
నిరతంబు నీపాద నీరేజపీఠి
నెత్తావిఁ జల్లుచు నేను వెల్గెదను.
ఓ జగజ్జ్యోతి నీ యుజ్జ్వలశోభ
నా మనో నేత్రంబునకుఁ దోఁపనిమ్ము,
కన్నులఁ బ్రమదాశ్రు కణములు దొరఁగి
పూజకుఁ బువ్వులై పోనదునో దేవ!

7—10—1922

భవిష్యద్దర్శనము.

సందెముత్తైదువ, సరిగ వలిపంబు
వరివెన్ను పాపలు పట్టిలాగంగ
వాత్సల్యమునఁ బైకి వంగెనో యనఁగఁ
జెంగావి నిగ్గులు చేలపై నలమె.
ఈ రామణీయక మీక్షించి యింటఁ
గాలునిలువక యూరి కడపటనున్న
పొలమున విహరింపఁ బోతి నొంటరిగ.
తిన్నతిన్నగ వీచు తెమ్మెరల వలన
వెన్నులు బంగారు వీచులై రేఁగె!
కాంతియు గానంబుఁ గలసి యనూహ్య
మగు నింద్రియవిషయమై కానిపించె.
అచ్చోట నానంద మనుభవించుచును
నొక్కింత కూర్చుండియుంటి నిశ్చలత.
అంతలోఁ గెంజాయ లంతరింపంగఁ
గప్పెను బ్రకృతి నక్షత్రి సంఖచిత

కోమల తిమి రావగుంఠ నాంబరము;
గాలి వీచుటమానెఁ గదల వాకులును;
అమ్మ పేరెదనాడి యలసి కనుమోడ్చు
పసికూనలటు సరోవర మధ్యమందు
నిశ్చలశాంతిమై నిదురించు నలలు;
గాంభీర్యమును దాల్చె గగనతలంబు;
సగము జాగ్రిదవస్థ సగము స్వప్నమున
భావించుచును గట్టుపైన గూర్చుంటి.
సత్యమో, భ్రాంతియో, స్వప్నంబొగాని,
యింద్రిజాలము వోలె నెదుటఁగన్పట్టె.
అది సత్యమైయున్న నాశ్చర్యకరము!
అది కలయేయైన నానందమయము!

♦ ♦ ♦

మావితోఁటను బర్ణమంటపమందు
జనరంజకంబైన సభ యొండు జరిగె.
మొగలిరేకులు తమ్మి పూఁదోరణంబు
లందంబు నెత్తావి నర్పించుచుండె.
రారాజు కొర్వింబచ్చటా గద్దె డిగ్గి
యందఱితోఁబాటె యవనిఁ గూర్చుండెఁ;
బనిపాటు లేనట్టి బంటు సిపాయి
త్రుప్పుపట్టినకత్తి తొంటిపై రాయఁ

దన పూర్వ జయములఁ దలపోయుచుండె;
బురదచిట్టఁబడ్డ పుట్టముల గాఁపు
వర్తించె నృపపరివారంబుఁ గలసి;
కూలినాలి యొనర్చి కుడుచు నిరుపేద
యజమాని సరిబంతి నాసీనుఁడయ్యె.
సకల మానవజాతి సంతతులు కుల
వర్ణభేదంబులఁ బాటింపఁ బోక
యొక్క కడుపునఁ బుట్టి యొక చన్నుఁబాలు
దాఁగినరీతి సౌందర్యంబు గలిగి
యన్యోన్య సాహాయ్య మర్థించువారు.
స్ఫటికపాత్రంబున శాంత్యాసవంబు
ధర్మదేవత తెచ్చి తనిపె నందఱిని;
ఏక కుటుంబమై యీప్రపంచంబు
స్వర్గంబు భూమిపై స్థాపింపఁ బడియె.
అభ్యుదయాంశువు లన్నిమూలలను
నవనవోజ్జ్వల జీవనంపు దీపముల
వెలిగించుచుండె; నీ విశ్వమంతయును
మానవకల్యాణ మందిరం బయ్యె.
అంతలో లౌకిక యాథార్థ్యములను
భావంబు ద్రావెను బక్షివిధాన;

బొగ్గుకంబము లట్లు పొడకట్టుచుండెఁ
దత్ప్రాంతముల నున్న తాళవృక్షములు!
చిమ్మచీఁకటి నొంటిఁ జిక్కుకొనియుంటి.

7-10-1922

సమరతృష్ణ

సంగరతృష్ణచే స్వాంతంబు రగులఁ
బటు దురాశావేశ పారవశ్యమున
నధికారదాసులై యవనిఁ బీడించు
మనుజ సంతతులార, కనికరములేక
బలహీన జాతులఁ బట్టిచంపెదరు.
దేహంబు నలుపైనఁ దెలుపు పసుపైన
నాత్మబంధులుగారె యఖిలజనంబు?
కామంబు, క్రోధంబు, గర్వంబు, జాతి,
దేశంబు, భయయుక్తి దెరలుచింపంగ
సర్వసామాన్యమై చను మానవత్వ
మొక్కటీరునఁ గాకయున్నె వేర్వేఱ?
మానవరక్త సంభార విక్రయము
గావించు నక్రైస్తు ఘాతుకురాల,
విజయ మదిరాపాన వీతచిత్తమున
నేల పావనమూర్తి నేసు మహాత్మ
మఱియొకమాఱు కర్మాగారపంక్తి

చిఱుపేలపై కీడ్చి సిలువ వేసెదరం?
నిస్సహాయయు, దాస్య నిగళబద్ధ మును
నగు నమాయికజాతి యస్థిపునాదిఁ
గనకమందిరములఁ గట్టుచున్నారె?
యూలపోయెడివారి యుడుకు నిట్టూర్పు
విసర దే మీాచితి వేఁడిమంటలను?
సొంత యక్కఱకన్న నెంతో యెక్కుడుగ
వస్తుల నిర్మించి వాని వెలపుచ్చ
జనసంఘముల బానిసలుగఁ జేయుదురె?

ఇట్టి యన్యాయ మింకెంత కాలంబు
అవును గాదనకుండ రవులుకొనఁ గలదు?
ఐశ్వర్యవంతుల యఱచేతి ఫలమ,
కష్టజీవుల పాలి కంఠపాశంబ,
ఓ నాగరకత, నీయున్న తాదర్శ
మిదియె ధ్యేయుండిన నింకఁ జాల్చాలు!
మానవ హృదయమ్ము మంటవెట్టకుము.
చీకట్లు పెనుగాలిఁ జిమ్ము తెక్కలను
భూమిపై పైఁగప్పి పొదుగంగఁబోకు
కాలకూట జ్వాల గ్రక్కు సర్పముల
వాణిజ్య దేవతా, వాయుసామ్రాజ్య
మందుఁ జరించు మాయల మంత్రకత్తె,

అతిదురాశా తృషఁ బతితులా జనుల
బంగారు పావలకుఁ బట్టి బంధించి
కొండలం గానలఁ గోనల గుహల
మింటను మంటను వెంటఁ జీఱాడ
నీడ్చికోఁ బోయెద వేమి నీమహిమ?
నీపాదచిహ్నాల రాపాడి వచ్చు
సంగర పశుశక్తి చచ్చి చావకయ
యాత్మకృతాపరా ధాంకమై నిలిచి
బహుళ పశ్చాత్తప్త బాష్పపూరములఁ
దల మనోవికృతుల దాహంబుఁ దీర్చు.
శాంతి నానాజాతి సమితి చేకూర్పఁ
జాలునే చిత్తముల సలసలం గ్రాగు
పాషాణ రసములు పైకిఁ బొంగంగ?
సమర పరాజిత శత్రువర్గముల
కొల్ల ద్రవ్యము పంచుకొను వేడ్కఁ బెద్ద
భాగంబులకుఁ బోరు 'పరమ సౌహార్ద
చక్రవర్తుల' కేల శాంతిపీడనము?
ఖండాంతరంబుల కపటనాటకము,
కాలమెప్పటికైనఁ గనికరము లేక
నీముసుంగును జీల్చి నిజమూర్తిఁ జూపు.
భావి సంగర ముష్టిఁ బట్టుపడనీక

జగతినిఁ గాపాడ సకలదేశముల
ర[illegible]నుహాశయు లొక్క కట్టుగావలయు.
ఇదియె నాస్వప్నంబు; నిదియె నాయాశ.
కలయు నిక్కంబగు కాలంబురాదె?
ఓ, కవివరులార, యో జగదేక
శాంతి దాయకులార, సర్వజనీన
సేవా సమాసక్త చిత్తాబ్జులార,
అల్లదే! దర్శించుఁ డవతరించెడిని
ఆధ్యాత్మిక యుగంబు! నానందమఖము!
జ్ఞానహోమాగ్ని మీ కరదీపికలను
వెలిఁగించి, జెండాలు వినువీథి నెగుర
నఖిల మానవ హృదయధ్వంసి కీట
కములకుఁ దల్లియౌ కటిక దురాశ
సమయింప సంగ్రామ సన్నద్ధులగుఁడు
నిభృత శాంత కుటీర నీడములనుండి
కవికోకిలములార, గగనంబు గనుఁడు.
ఎంతవిశాలమై యెంత గాంభీర్య
రామణీయకముల రాజిల్లునదియొ!
లేలెండు తఱి యిదే లెండు సఖులార!

25–10–19

* మేలుకొలుపు

మేలుకో భారతకుమారా,
మేలుకోరా తరుణధీరా,
మేలుకో!

కష్టనిర్భర దాస్యమట్టులఁ
గాఱుచీకటిఁ సడలిపోయెను,
భావి పరితూర్యాషమును జాటఁగ
వాఁడుగో! శుక్రుఁడు రహించెను,
మేలుకో!

మంగళ ధ్వానులటుల పక్షులు
మంజులా లాపములు సల్పెను,
మాతృభూమి జయాంకమై రవి
మండలం బుదయించెఁ దూర్పున,
మేలుకో!

మేలుకో భారతకుమారా,
మేలుకోరా తరుణధీరా,
మేలుకో!

30-10-1922

వానకాలపు వరిచేలు

క్రొక్కారు మబ్బులు గుంపులుగూడి
యాకసంబునఁ దేలు నట్టి తరుణమునఁ
బసిఁనాటి యానంద రసము పొంగంగఁ
బలుమాఱుఁ గాంచితిఁ బచ్చవరిచేలు!
వానముత్తెసరాల వల ముసుఁగుఁ దాల్చి
దినలక్ష్మి కోమల దీధితులు చిల్కఁ;
జల్లులం దడిసిన సస్యపుంజంబు
దుమ్ము కప్పుదొఱంగి తొలకాడెఁ గాంతి;
గాలిలోఁ దడిపచ్చికల తావి విరిసె.
పొగవన్నె మబ్బుపై నెగిరెడి కొంగ
బారు భౌతికరూప బంధంబు లెడపి
పుణ్యలోకముఁ జేరు ముక్తాత్మ మాల
యన భావవీథిఁ దోఁచెను విచిత్రముగ.
వానచిన్కులు సేయు గానంబు నేఁడు
అఖిల లీలామనోహరమైన బాల్య

కాలంపు స్వప్నంబుఁ గనులఁగట్టించు
నిందఱ్జాలమురీతి నిగురొత్తఁ జేసె
నెన్నఁడో మఱచిన పిన్నతనంపుఁ
బొరపొచ్చెములు లేని బుజ్జికోరికెల.

1–11–1922.

—

హతాశ

అర్ధరాత్రిపువేళ, నంబరవీథిఁ
దారలు వికసించు తరుణంబునందు,
స్వర్ణమయంబైన స్వప్నమోహమున
మానవలోకంబు మగ్నమైనపుడు,
ఒంటిగావచ్చి నా యుటజంబు కడకుఁ
దలుపుఁ దట్టుమటంచుఁ జెలికిఁ జెప్పితిని;
'అట్లెపో' యని తలయూడించె సకియు.
రెండుజాములు దాఁటె రెండేండ్ల పగిది,
వేచియుంటిని—మది విసిగి వేసారె;
నింకైన నరుదేర దేమికారణమొ?
రమణిదగ్గఱలేని రాత్రులయందుఁ
గడ తెంపఁగారాని కాలభారంబు
సీసంపుగోలుసునాఁ జిత్తాంతరమున
వ్రేలెడి నిసి!—యెట్లు వేగింతు నిశను?
ఇంక మాకుఁ బరస్పరేక్షణ ప్రాప్తి

గలుగుట నిజమేని, కన్నీటిబొట్ల
మాలను రచియించి మాయలమారి
చేడియ కర్పించి శిశుగావింతు.
నా యవివేకంబు నాకుఁ దోఁపింప
నరుణుండు తూర్పున నావిర్భవించెఁ;
బొలఁతి రానూవచ్చెఁ బోవనుంబోయె!
పచ్చి లత్తుకపూఁతఁ బైదలి యడుగు
ముద్రిలు వాకిటి ముంగలం దనరె!
సకియ మేలిముసుంగు సందడి వినియుఁ
బవన కంపిత పర్ణరవ మనుకొంటిఁ;
బ్రియసి చేతి దీపిక కాంతిఁ గాంచి
యమల తారాశోభ యని భ్రాంతిపడితి;
నెంత ముగ్ధుఁడనైతి! నెంత పొరపడితి!
అభిశప్త జీవనుండైన నేనేడ?
సకియ కంఠాశ్లేష సౌఖ్యమదియేడ?

3-11-1922

శైశవస్మృతి

శైశవ స్మృతి! యిహ స్వర్గానుభూతి!
వానమబ్బులపై సవారిచేయుచును
వర్షాగమంబున వచ్చితే నీవు!
నవసెడి మనచిన్ననాఁటి నేస్తముల
వానచినుకులు సల్పు గానములగుండఁ
జెవిలోన గుసగుస చెప్పుచున్నావె?
అల్లిబిల్లులు దిరుగ, నాటలాడంగ,
వాఁగులై వీథులఁ బ్రవహించు నీటఁ
గాళ్ళడ్డముగఁ బెట్టి కట్టలుగట్టఁ
బ్రతి వానకాలంబు బాల్యంబుఁదాల్పు
నల్ల మెవ్వేళ నువ్విళ్ళూరుచుండు.
ఉల్లాసమున నాడు నోమబ్బులార,
జ్ఞప్తి లేదా మీకు నాముద్దుమొగము?—
మఱుమాయ లెఱుఁగని మందహాసములఁ
జిందు సుకుమారంపుఁ జిన్నారి మొగము!

భావింపలేరె నా పసినాఁటి కనుల?—
ఆశ్చర్య మిళిత దివ్యానందమునను
మిమ్ముఁ గన్నట్టి యాకమ్మని కనుల?
మఱవరు గద నాదు చిఱుకేలుగవను?—
పొద్దు నిగ్గులు పైడి పూఁత పూయంగ
సరిగపేటు విధాన మెఱయు మీయంచు
జాలరుం బడయు కోసము చాఁపి చాపిఁ
పలుమాఱు వేసటపడిన కేల్గవను!
అట్టి శైవవ మిప్పు డలరునే నాకు?
బాల్యంబు గడచె; యౌవన మంకురించె,
నిరువది యారేండ్లు జరిగె నిప్పటికి.
అంబరచరులార, యంబుదములార,
యే దానధర్మంబు లే జపతపముఁ
బూర్వజన్మంబునఁ బొనరించి నారొ!
యిట్టి నిర్మలవృత్తి, యిట్టి జీవనము,
నెడలేని శైశవం బీపుట్టు వందుఁ
బడసినారలు మీరు పావనాత్మకులు!
కాల హాలంబు నా కనుబొమలపైన
నడ్డచాళులు దున్నె; నైన మీరేమొ
పసినాఁటి చిన్నారి ప్రాయంబు విడక

యనుదిన నవ్యులై యలరుచుండెదరు!
మిన్నున జరియించు మిమ్ముఁ గన్నపుడు
నా వయస్సు గియస్సు భావింపఁ జోక,
వాకుచిన్కుల నాడ వలతునేగాని,
పరుల యాడికలకు భయపడి, యింటఁ
బట్టి బంధించిన పగిది నుండెదను.

మే ఘ ము లు

ఓ మిత్రమా, విధి కమ్మలింపకుము
ఇంట నీవుండిన నేమి, నీయెడఁద
పిన్నటవలె మాదు బిగి కౌఁగిలింత
స్వర్గా సుఖంబును బడయుట లేదె?
కాల దౌర్జన్యంబు కాయమును దక్క
నీహృదయం బంటనే యంట లేదు;
ఓయి బాల్యసఖుండ, పోయివచ్చెదము,
మఱల నేడాదికి మనకు దర్శనము.

3-11-

అభిసారిక.

మల్లెపూవుల దండ లల్లు సుకుమారి,
పరవశంబైన భావంబున మఱచి
యేల పూఱేకుల నిట్లు చిదిపెదవు?
కడుమెత్తనైన నీ కన్నెమనంబు
నెవ్వాఁడు హరియించె నీ నిశీథమున?
ఈపూవుఁ బొదరింటి కేఁగెద నంచు
బాసచేసి ప్రియుండు మోసగించెడినొ?
యటుగాక, నీ మృదులాంతరంగమును
బీడించువేదన వెలియార్ప నొక్క-
నిర్జన శాంతంబు నిభృతంబునైన
స్థలమునుగోరి యిచ్చటకు వచ్చితివొ?
ప్రణయ దీపమువెల్గి బాట గాన్పింప
నర్ధరాత్రమునందు నభిసరించితివొ?
నీ యంద చందంబు, నీ నీటు గోటు,
నీ ముద్దు మురిపెంబు, నీ విలాసంబు

నెంత వ్యర్థంబాయె నింతిరో నేఁడు!
చెమరించు నీమోము చిన్నెలయందుఁ
బ్రతిఫలించి నగాధ భావఘర్షణము!
భగ్నాశ నీ విటు పరితపింపంగ
నెడలేక తొరఁగిన కడగండ్లనీటఁ
దడిసె నీవు రచించు దండ, పూఁబోఁడి.
తనచేతఁ దలపోసి తలవంచుకొనఁగఁ
బ్రొద్దువోడుపున నీ పువ్వుల మాలఁ
బ్రేమదూతి యనంగఁ బ్రియునకుఁ బంపి
మంచికాలము రాక మదినెంచికొనుము.

3-12-19

గ ఱి క

దారికోవల క్రేవఁ దనరారు గఱిక,
యెంతమెత్తందన! మెంతటి ప్రోది!
యెంతక్రొత్తందన మిగురొత్త నీవు
మొన్నగాఁ గురిసిన ముత్యాల జడికి
మురిపాల గుబురువై పెరుగుచున్నావె?
దైవసృష్టిని నీకుఁ దావొండుగలదు;
నేనును నీపైన నెనరూనియుందు.
ఏను నీవైతినో యెవరికిం దెలియు
మున్నుగతించిన పుట్టువులందు!
ఈవు నేనౌదువో యెవ రెఱుంగుదురు
రాఁబోవుజన్మాల రాకపోకలకు!
గుసగుస చెప్పెదు, గునిసి యాడెదవు.
నీలోన వెలిఁగెడు నిర్మలజ్యోతి
వెలికొత్తఁ బోరాట పెట్టుచున్నదియె?
నీ యందచందంబు, నీ సంతసంబు

నందుఁ బాల్గొన నాదు డెంద ముప్పొంగు!
పంచవన్నె ముసుంగు వలిపంబుక్రింద
నొక వేళ నిరువుర మొకరమే యేమొ!

దీపనిర్వాణము

ఏదిక్కుఁ జూచిన నిసుక యెడారి,
నిబిడాంధకారంబు, నిస్సీమ తలము!
జగతి గర్భంబెల్ల చైతన్య రహిత
గంభీరశూన్యమై కనుపట్టుచుండె.
ఒంటిగా నేనొక్క యొంటెపై నెక్కి
యీ బయలు తరింప నేఁగుచున్నాఁడ.
రేయిఁ బాంథునకు దారిని జూపుచుక్క
లాకసంబున నెందు నగపడవేమొ!
ఒంటెపదముల చప్పు డొకటియు, గాలి
నిట్టూర్పు సడిదప్ప నిశ్శబ్దవీథి
వేఱు సందడి యొండు వీనులఁ బడదు.
హృదయదౌర్బల్యంబు వదలించి నూత
నోత్సాహముం గొల్ప నొక్క కోకిలయు
నమృత తుల్యంబైన యానందగీతిఁ
బాడ దక్కట! నాదు పాప మేమందు?

పలుమాఱు నాచేతి బంగారుదివ్వె
వెలిఁగింతుఁ గాని, కంపిలి యా నిమేష
మందె పయ్యెర వీచి యారిపోయెడిసి!
వెలిఁగించి వెలిఁగించి విసిగి వేసారి,
పెను దుపాను కరళ్ళ గునిసి త్రుళ్ళింత
లాడు చుక్కాని లేనట్టి పోతంబు
తీరున, విధి యీడ్చు తెఱఁగుల నెల్ల
ధూళి బ్రుంగుచు నేఁడు ద్రొక్కుచున్నాఁడ.

3-12-19

వీ ణా ప్రి య

తంత్రులు దెగిన నా ధ్యానవిపంచి
విశ్వమోహనగీతి వెలికూర్చు నీదు
వీణ తంత్రులు వేసి బిగియించి మర్మ
నీరవ మూర్ఛన నెఱపించు శ్రుతికి
మేళగించి, రహస్య కేళీగృహంబు
నకుఁ బంపుఁడని ప్రేమ నాప్రాణపతికిఁ
జెప్పిపంపితి దూతచే నొకనాఁడు.
ఎన్నియో దినములు నేండ్లును బూండ్లు
గలసిపోయె ననంత కాలశూన్యమున!
హృదయేశుఁడేమొ నా వదనంబుఁ గనఁడు,
వీణయుం బంపఁడు, వినిపింపఁ డెట్టి
వార్తయు నైన; నాపాప మెట్టిదియొ!
నా గానగర్వంబు, నా సోయగంబు,
నా భూషణప్రీతి, నా వచోరీతి,
నా యభిమానంబు, నా గౌరవంబు,

నాదు కౌలీనంబు, నా సిగ్గుసెరము
తొలఁగి, మేలిముసుంగు వలిపంబుఁ దిగిచి
యంతఃపురము వీడి యలజడికోర్చి
బిచ్చగత్తె విధానఁ బృథ్వి యెల్లెడల
దుమ్ముదుమారంబు గ్రమ్మిన చీర
ధరియించి త్రిమ్మరు తరుణంబునందు
నా ప్రాణనాథుండు, నామనోహరుఁడు
వనకుటీరంబున వసియించి నన్ను
'రమ్ము నాకోర్కెలరాణి! రమ్మిటకు
నిపు డర్హవైతివి యీదివ్య వీణ
సారింప రమ్ము నాసరస గూర్చుండి.'
అని తియ్యగాఁబల్కి యానందబాష్ప
ములు కన్నులఁ దొరంగ ముద్దాడె నన్ను.

5-12-1922

*సేవ

వ్యోమాగన్న భారతమాత మందిరమున
దివ్వెలై మన ముందామా, పైఁడి
దివ్వెలై మన ముందామా.
పరమ పావని తల్లి పాదపూజల వాడు
పువ్వులై మన ముందామా, పొన్న
పువ్వులై మన ముందామా.
భారతి దేవి విపంచిక రవళించు
తంత్రులై మన ముందామా, దివ్య
తంత్రులై మన ముందామా.
జన్మభూమీశౌర్య సౌరభ్యములు చల్లు
గీతలై మన ముందామా, భావ
గీతలై మన ముందామా,
కదనవీరుల చేతి ఖడ్గ ధారలలోని
మెఱుపులై మన ముందామా, కారు
మెఱుపులై మన ముందామా,

16-2-1923

*ప్రభోధశంఖము.

ఏల తెలియక సంశయించెదవు?
భారతకుమారా,
డీలుపడి వెనుకంజ వేసెదవు?
విన్నదనమున మోము వాల్చెదవు?
దాసోఽహ మంచును
జిన్నతనమునఁ గేలుమోడ్చెదవు?
తెల్లచర్మము నీకు లేదనియో,
బలమైననాడులఁ
బెల్లునెత్తురు పాఱలేదనియో!
భారతీయుఁడ ననెడి గర్వమునఁ
దలయెత్తి నిక్కి
తేఱిచూడుము సకల లోకమును.
ఎంతకాలము స్వప్నసింహాంబు
దడిపించు నిన్ను?

జింతసేయుము తొలఁగు మోహంబు.
ఏలనోయీ గద్గద స్వనము?
ఆక్రోశగానము
చాలుచాలిఁక విఫల యాచనము!
వీరపూజోత్సవపు సమయమునఁ
బూరింపలెమ్మ
ఘోరభీషణ విజయ శంఖమును!
ఏల తెలియక సంశయించెదవు?
భారతకుమారా,
డీలుపడి వెనుకంజ వేసెదవు?

10–3–1922

---

* రజని.

నిర్మల నీల నభంబునఁ జుక్కలు
నిండెె సజీవ వికాసములన్;
మర్మ విపంచిక నీరవ రజనీ
మానిని మీటెను మూర్ఛనలన్.
ప్రాంత కుటీర లతా ద్రుమసౌధము
లస్ఫుటతారా కాంతిన్,
వింతగఁ గరఁగెడివో యన ఛాయా
క్రాంతములై కనుపట్టెన్,
నిశ్చలశాంతిని నిఖిల జగతి సుఖ
నిశ్వాసము వెడలించున్,
నిశ్చల నిబిడ గభీరానందము
నిండి పొరలె లోకమునన్;
దైనిక కలకల మూర్ఛితభావము
తారా.శిశిర స్పర్శన్
మానస గగనమునందు విహంగము

మాదిరి నెగిరెఁ బ్రబుద్ధంబై.
గోరీపైని ప్రదీపిక యట్లుఁ
గూర్చుంటిని నే నొంటరిగన్
సారెకు జాగ్రత్స్వప్నము నందుఁ బ్ర
సక్తుఁడనై మతిమేల్కాంచున్.
అహాహా! నామది విశ్వముతోడ ల
యాన్వితమై నటియించున్,
అహాహా! విశ్వము నా హృత్పాత్రిక
నాసవ రసమున లయమొందున్.

13-3-1923

* అభిసారిక

గాలియడుగుల నెవరికోసరము
ఓ మోహశీలా,
కదలివచ్చితి వీ నిశీథమున?
కాలియందెలు ఘల్లు మనుననియొ
ఓ వలపురాణీ,
కేలఁగైకొని మెల్లనడచెదవు!
పులుఁగు తుట్టుము తటాన కీచనుచు
అర గూర్కి గూళులఁ
బలుక, వెఱపున దెసలు గాంచెదవు
నిలిచి యేమని యాలకించెదవు?
నీ యడుగుసడికే
యులికిపడి 'యెవర' నుచు మఱలెదవు!
తెల్లవెన్నెల నీ దుకూలంబు,
మైపూఁత నిగ్గులు
తెలియరావని యూహ సల్పెదవు!

నీవు నడచెడి బాటయెల్లెడల
వ్యాపించు గంధపుఁ
దావు లెట్టుల గప్పిపుచ్చెదవు?
ఓ ముద్దరాలా,
నీ విహారము బయలు పఱచెదవు.

15-3-1923

* ఆగంతుకి

చాలు లజ్జా మధుర వినయము!
ఏల యవగుంఠనము వైచెదు
పూలదండలు గట్టియుక్ మెడఁ
గీలుకొల్పక కేలఁ జిదిపెదు
శోభినీ,
యప్సరః కామినీ!
సందెవేళలఁ బూలతేకులు
క్రింది కురలఁగఁ గాంచి కాంచి మ
రందబిందులు కన్నుఁ దమ్ములఁ
జిందఁ బొగిలెదు ప్రకృతిచేష్టకు,
కామినీ,
సుందరగామినీ!
పలుకరించినఁ బలుకవేమొ!
పులుకుఁ బులుకునఁజూచి, చూపుఁ
వెలువరించెదు లలిత హృదయా
విల కఠోర వ్యసనభారము!
ఏలనే?

మౌనంబేలనే?

ఎపుడు మౌనవ్రతపు టుద్యా
సపు దినంబులు వచ్చుఁ గోమలి,
యెపుడు విరియునో మూకసందే
శపు నిలీన రహస్య భావము;
పోలునే,
చింతన చాలునే!

తెలివచ్చెడి కల విధంబునఁ
గాలియడుగులు సందడింపక
యేల వచ్చితి వీ వసంత వి
నీల గగన చ్ఛాయ నొంటిగఁ?
బలుకవే,
భావముఁ దెలుపవే!

చీఁకటులు బలమయ్యెఁ; జుక్కల
రాక పోకలనేల తలఁచెదు?
నా 'కుటీరమునందు వెన్నెల
సోఁకి తమము నశింప దీపము
పెట్టవే,
నామది ముట్టవే.

16-3-1923

పిచ్చిబికారి

మాయాకుమారి

ఓయి ఆగంతుకా, ఓయి విరాగి,
పాములు వ్రేలాడు పగిది జడివాన
కుమ్మరిల నెడలేక కుండపోఁతలుగ,
ఝుంఝూమరుత్ప్రతు చాలితంబగుచుఁ
బెనఁబడి చెళ్లెల్లఁ బెల్లగిలి కూలఁ,
గన్ను పొడిచిన యట్లు కాఱుచీఁకట్లు
నలుగడ వ్యాపింపఁ, బలుమాఱు మెఱుఁగు
తీఁగల వెల్గునఁ దీవ్రతర ఘోర
భూతికోన్మత్త దుర్వార ఖేలనము
కనులకు వ్రేఁగయి కనిపింప, నేమి
బిచ్చంబుఁ గోరి యీ వెఱగొల్పు రాత్రి
వచ్చితి వొంటిగాఁ బిచ్చిబికారి!

బి కా రి

ఓ యైంద్రజాలిక మాయాకుమారి,
ప్రళయ లీలోద్యత ప్రకృతిసంగ్రామ
భూమి సింహాసనంబునఁ గొల్వుదీరి
యచల ప్రదీపికయటు వెల్గు నిన్ను
నెవ్వేళగాక నే నెవ్వేళఁ గందు?
నీ చేతిభిక్షకై నిఖిలంబు విడిచి
కాలవీథిని నొంటిఁ గదలివచ్చితిని.
నీ పాదములకడ నిలిచి వేడెదను;
నీ తేనె చిఱునవ్వు నెఱపి 'కొమ్మ'నుచు
బిచ్చంబు పెట్టుము ప్రేమమై రమణి!

మా యా కు మా రి

యేమి బిచ్చంబోయి, యీ నిశీథమున?
ఉత్తచేతుల రాణి; నిత్తఱి నీకు
నేమియ్యఁ గలను?

బి కా రి

ఇం కేమి కావలయు?
నీ జడకట్టులో నిద్దుర వాడి

నలఁగిన చంపక దళముల మాల
బిచ్చంబు పెట్టుమా పిచ్చిబికారి
సంతృప్తినొందును; జాలించుయాత్ర.

20–3–1923

—

* బాష్పదౌత్యము.

జీవనగంగా హారిత తటంబునఁ
    జింతా వటతరు మూలమునన్,
ఏల యధోముఖివై గడ తెంచెద
    వివ్విధి యౌవన నిశలన్?
ఆవలిగట్టున స్వప్న పురంబున
    నవ్యయ నిర్వృతి వనులన్
డోలాఖేలన రతుఁడౌ ప్రియునిఁ గ
    డుంగడు భావన సల్పెదవో?
నీ వయసెల్ల హృదీశుని చింతన
    నిర్మల ధూపము పగిదిన్
గాలెడి నబలా, రేయుం బవళులు
    గందముఁ జిమ్ముచు నల్గడలన్.
ధావమాన శరదంబుద శకలపు
    దౌత్యము నమ్మిటు వేచెదవే?
చాలు నిరీక్షణ! చాలిఁక జింతన!

చాలు రహస్య వియోగహేతుల్!
జీవన సంధ్యా పరిణత బాష్ప స
చేతన నీరవ దూతికలన్
గాల పయోనిధిఁ బర్ణపుటంబులఁ
గదలింపుము ప్రియు కడకున్.
హా! విధివశ్యతఁ జేరుదు రవ్వలి
యంబర చుంబి తటంబున్.
బాలతపస్వినిఁ యెపు డేవేళనో
వల్లభుఁ డొసఁగును దర్శనమున్,
శ్రావణ నీరద మాలిక లిరువురి
శయ్యాడోలికలై యూగన్.

22-3-1923

---

* అతిథి

తెఱచియుంచితిని జీవన మందిరద్వారంబుఁ
దీర్ఘవాసీ, కొను మాతథేయ సత్కారంబు!
ఓ యాత్రికా, ఓ నక్షత్ర మండల పథికా,
యే యజ్ఞాత సాగర శాంత తట తరువీధి,
నే యానందకూల సమీరణ శిశిరచ్ఛాయ
నేకాకివై తిరిగితివోయి, నిశాముఖవేళ?

ఏ యలౌకిక మార్గ సముత్థిత కాంచనధూళి
నీ జీర్ణ వస్త్రమిటు కావిరిపట్టె బికారి?
ఏ నిగూఢ విపంచీరాగము వింటివోగాని,
ఏ చిన్మయానుభవ స్వప్నముఁ గంటివోగాని,
యిటు విహారించెదు ముక్తపథంబున నతిథీ!

26-3-1923

* మోహినీ పరిక్కృతి

జిలిబిలి తియ్యని రాగము లెత్తి చేసెను గానము సెలయేఱు,
తళతళ వెన్నెల నిగ్గుల నలలుం దాండవమాడెను పైమఱచి
కలకల కోకిల రవములు గజనీ గాంభీర్యమునకుఁ దోడ్పడియె;
జలజాలు దేహాము పులకించి వ్రేళులు జాఱెను వీణాతంత్రులను.

ఓరే! నా జీవన శుష్కఝ్ఝురంబు
పాఱెఁ గూలంకష పూర్ణముగ;
జాఱెరా, పరలోక జీర్ణతటంబు
పూరసంఘర్షణ శీర్ణముగ!
పగిలెఁ గమండల పాత్రిక!
చిగిరించె సంసార వల్లిక!
తగదిఁక బైరాగి జీవిక!
జగమెల్ల నందనవాటిక!

27-3-1928.

---

*జీవనద్వేషి

యామిని

ఏడకయ్యా చిన్నవాఁడా,
కోడెప్రాయపు వన్నెకాఁడా,
యేఁగెదవు నడిరేయి వెలుపడి
వాఁగువఱ్ఱుల దారివంకకు?
ఏలరా?
యీ వింతనడవడి చాలురా!

ఆకసంబునఁ జుక్కదివ్వెలు
చీఁకటులఁ గడు బలుచ చేయఁగ
జీవలోకము చల్లనిద్దురఁ
గేవలము మైమఱచి తేలఁగఁ
దల్పముల్
విడి తిరుగఁ గారణ మేమిరా?

కన్ను బొమ్మలు వంగి సొంపటి
చిన్నవోయిన చిన్నె లొలికెడి
నెట్టివేదన లెట్టిచింతన
లిట్టితటిఁ జెలరేఁగె మదిలోఁ?
దెల్పరా?
నాయెదనెత్తురు లొల్కెరా.

జీవనద్వేషి

ఓసి వలపుల రేయిసానీ,
ఓసి కల్వల సిరులరాణీ,
విసిగి వేసరి జీవబంధన
విసరమును దెగఁదెంప వచ్చితిఁ
గావవే,
జేనేఁడు తలంబును జూపవే.

యామిని

ఓయి ప్రాయపు టందగాఁడా,
ఓయి ముద్దుల మురిపెగాఁడా
ఏల యంటెర చీడపుర్వై వి
శాలజీవన పుష్పదళముల?
మానరా,
యీా పిచ్చియత్నం బేలరా?

సరసి నీటను బ్రాంతములు విడఁ
దరలుటయె నిజమేని జెప్పుమ—
నాదు హృదయం బంతకన్న న
గాధ, మందు మునింగి తాపము
వాపరా,
నీ విసుగు వేసట లెడఁగురా.

నేలపై నీ తనువుఁ బాపుట
చాల నిష్టంబేనిఁ జెప్పుమ—
నాదు మెత్తని రొమ్ముతలగడ
నాదరంబున మోమునానిచి
తూఁగరా,
యెడఁలేని యూరట నొందరా.

జీవనము సురితాత్రిట వీడుట
నీవు తలఁచెదవేనిఁ జెప్పుమ—
జడను నల్లఁగియుఁ గమ్మతావులఁ
గడలఁ జిమ్మెడు పూలదండను
నిత్తురా,
మరణాభిలాషము మానరా.

28—3—1923

* ఆనందసత్రము

ఈవసంత యౌవన రజని,
నీ మృదు తారాకాంతిఁ,
బార హీన గంభీర జలధి
వాయు తరంగాహతుల
మ్రోగెరా నాదు హృదయ మురళి
మోహన గీతాగతుల!
ఆడెరా నా జీవనపాత్ర
నానంద ఫేనిల మదిర!
విరిసెరా నా భావమునందు
విశ్వజనీనానుభూతి!
ఆహా! ఈ మనోహర రాత్రి
నైతి ననంత స్పర్శ.
ఓరే, విరహ విహ్వలకామి,
ఓరె, దరిద్ర కుచేల,
ఓరే, నిష్ఠురజీవన పథిక,

ఓరె, మానవ ద్వేషి,
రండిరా, రారండి! హిమకర
రంజిత గగన చ్ఛాయ
నానంద సత్రద్వారముల
నన్నింటిఁ దెఱచితి, రండి!
అతిథులారా, చెరియొక పాత్ర
యాసవ రస మానెదము!
ఆ మత్తులోనఁ గరఁగిపోవు
నైహిక యాత్రా శ్రమము.

30-3-1923

* ఆ మ ని ని షా

జాగ్రత్త! జాగ్రత్త! మాయజగత్తని
శాస్త్రము లెల్లను విప్పెదవు;
భాగ్యము భోగము చంచల మంచును
బైరాగి ధర్మముఁ జెప్పెదవు;
ఎవ్వారు విందురీ పిచ్చి బోధనము
లీ మధుమాస నిశీథమున ?
ద్రాక్షారసాయన పాత్రిక పెదవులఁ
దవులఁ దలంతురె చేఁదనుచు?
ఓయి యతీశ్వర, చాలిఁక బోధన
మూరక తెల్పకు నీమతము
ఆనంద భాండము నందు హాలాహల
మయ్యయ్యో! విరసుఁడ, కలుపకుము,

ఉన్మత్త కోకిల గానము సల్పెడి
నుద్యాన వాటిక మధురముగ.
పొడవాటి నొద్దుగ కొమ్మల నూఁగెడిఁ
బున్నమ చందురుఁ డుయ్యేలలు.
ఆమని మత్తునఁ జైతన్యలోకము
ఆనంద పరవశమై సాగియు;
సరిచేయు మో సఖి, భగ్న విపంచిక
సంధ్యలు పాటలఁ బుచ్చెదము!
సౌఖ్యనదీ రసపూరమునం దంచ
జంట విధంబున నీఁదుదము!

* లూ ఠీ

ఎవరురా నావీణా తంత్రుల
నిట్టుల సళ్ళించి పెట్టిరి?
ఎవరురా నా గంగా తీర్థము
నిట్టులఁ గలయుంపి చల్లిరి?
ఎవరురా నా పూజామాలిక
నిట్టులఁ దెగద్రెంపి వేసిరి?
ఎవరురా నాగీతాపుస్తక
మిట్టులఁ బుటలెల్లఁ జింపిరి?
ఎవరురా నా యర్చనవేదిక
నిట్టుల దీపము నార్పిరి?
ఎవరురా నా హారతి పళ్ళెర
మిట్టుల బొరల దోసిరి?
చోరుఁ డెవ్వడో యతిథి వేషమునఁ
జొచ్చెను నా పర్ణశాలను?
నామూల ధనమెల్ల లూఠీగొట్టి
నన్ను బికారిఁ జేసెను!

పూర్వజన్మస్మృతి.

శారద చంద్రికా మధుర శర్వరులన్ భవదీయ వేణు గీ
తారవ మాలకించి యెడఁదల్ నిలుపోపక మోహమాధురీ
ప్రేరిత చిత్తలై యభిసరించిన గోపిక లొందినట్టి గం
భీర మనోవ్యథల్ కలఁతవెట్టెడి నన్ను యశోద నందనా!

ఏకాలంబున నేయుగంబుననొ యిం కేపూర్వ జన్మంబునన్
నీ కల్యాణ మనోహరాకృతిని నే నిత్యంబు దర్శించిన
ట్లే కన్పట్టెడిఁ గృష్ణ! కానియెడ నిట్లేలా మనోవీథి నీ
యాకారంబు సువర్ణ ముద్రితముగా నానందముం గొల్పెడిన్?

పోతన లేఖినీ మహిమ పూర్ణ సుధారస ధార నాని, నా
చేతము నందు నీస్మృతి విచిత్ర గతిం జివురించెనేమొ! లే
దా తనివార నీచరణ తామరసంబులఁ జింతసేయ నా
కీ తలపోఁతగల్గెనొ గ్రహింప నసాధ్యము లోకమోహనా!

తెలుఁగుంగైత యొయారెపోకడలలోఁ దీపుల్ పిసాళింప ని
శ్చలభక్తిన్ రచియించెఁ బోతన భవచ్చారిత్రముల్; తత్క
థాకలితానేక విశేషముల్ మనసుఁజక్కన్ రేఁప నాపూర్వజ
న్మల చర్యల్ పొడగట్టు భావమున బింబం బద్దమందుం
బలెన్,

పూతన పాలుద్రావి విసపు స్నురువుల్ వెలిజాఱ, ముగ్ధశో
భాతరళాక్షులన్ నగవుపట్టగలేక యొకింత మోడ్చుచున్
ప్రేతల గుండియల్ వగులు వేడ్కఁ జరించెడు
నిన్నుఁ గాంచి నే
భీతిలి తల్లి జానువులఁ బెట్టునఁ గౌఁగిలినట్లు దోఁచెడిన్.

తరువులు పెల్లగిల్ల, గిరితండము కొమ్మలు ప్రీల, దిద్దిరం
దిరుగుచు నిండ్లు నిండ్లుగనె నింగి సుడింపఁగ రేఁగి వీచు నా
మరుతమునందు నిన్ గగనమధ్యమునం గనుగొన్న
నాఁటి యా
వెఱ పిపుడైనఁగాని ననువీడదు; నిద్దుర నుల్కఁగొల్పెడిన్.

చీటికి మాటికిం దులిపిచే తలు చేసెడి నిన్నుఁ గాంచి యిం
కాటలుమానరా తనయ, యంచు యశోద వచించి త్రాటితో
ఱోటికి నిన్నుఁగట్ట నెగరొప్పుచు మద్దుల సందుకీడ్చి యు
ద్ఘాటనముం బొనర్చు నిను గన్గొని కాలికి బుద్ధిసెప్పితిన్.

మఱచితి ముద్దుకృష్ణ, యొకమాపటివేళ యశోద మందలోఁ
దిరుగుట గాంచి పూఁగడలు దెచ్చి, సకుల్
మనవెంటరాఁగ నం
దఱమును నారగింప, నది తల్లి కనుంగొన, లేచి, మీఁగడే
మెఱుఁగమటంచు నమ్మ యొడిమెక్కిన నీచెయిదంబు
దోఁచెడిన్.

కన్నీటిధారలం గరఁగిన కాటుక
మఱకలు బుగ్గల మెఱయుచుండ,
గ్రేఁగంటిచూపుతోఁ గేల్దోయిఁ గోపీన
మును మెలివెట్టుచు. ముద్దులొల్క
వినయంబు మూర్తిభవించిన తెఱఁగునఁ
దలవంచి నిల బడి: 'తల్లి, నేను
ఏమిచేసితినంచు' నేమియెఱుంగని
పసిపాప యట్టులఁ బలికి, విశ్వ

మోహనాలోకనంబుల మోసపుచ్చి,
తప్పులెల్లను మఱపించి, దండనంబుఁ
జేయనుంకించు తల్లి యాశీస్సుఁబడసి
మురిపెముం జిల్కు నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

సిగలోని పించెంబు చిన్ని తెమ్మెరలకు
రతనాలవింటి వర్ణముల నీన;
నీలిమబ్బులవంటి నెమ్మేని నిగ్గులు
చల్లని శాంతరసంబు గురియ;
మొల్లత్రాటఁ జెక్కిన మురళి కొండలగాలి
కోకవింత రాగంబు నూఁదుచుండ;
నగము మెక్కినవెన్క వెగటు గొట్టిన వెన్న
ముద్ద యెండఁ గరంగి బొట్లుగాఱ;

నలువ దాచిన యావులఁ జెలులవెదుక
నేఁటి పచ్చిక గట్టుల నేఁగుచున్న
నిన్నుఁ గనుగొన్న జ్ఞప్తి నా కున్నదోయి,
యిన్నిజన్మంబులకు నైనఁ జిన్నికృష్ణ!

మటమట యెండలం బసుల మావులక్రిందఁ బరుండఁదోలి చి
క్కటి పెరుగన్నముల్ మిరపకాయలు నంజుచు నారగించి యొ
క్కట గుమిగూడి, యాదవుల గాథలు నీవు వచింపఁగన్ నదీ
తట పవనంబు వీవఁ గడఁదాఁకిన సంజలు నేఁడుఁ గల్గునే?

కాళింది మడుగులో నా
భీల విషజ్వాల లెపుడు వెళ్ళగక్కుచు మా
బాలురఁ బెయ్యలఁ జంపిన
కాళీయఫణి కథలు దలఁపఁ గాయమువడఁకుక్,

ఆ సర్పంబు భయంబునం బహులు నీరానక్ విలంబించి యా
కాసారంబును డాయఁబోయి వెనుకోఁగాఁజూచి
నాగేంద్ర, చా
వాసన్నంబయియుంట నీ పొగరుఁబో తాటల్ విజృంభించెఁగా
నీ పై లెమ్మని హుంకరించిన నినుక్ నేఁడైన నూహించెదక్

బరబరఁ జేలముక్ నడుముపై బిగియించి, కిశోరసింహ మ
ల్లురవడిఁజూపి, మమ్ముఁగని యోసఖులార, భయంబులేదు, నే
నురగముఁ జంపివత్తు నని యొడ్డుననున్న కుజంబు నెక్కి మో
హరమునఁ బాముపై దుమికినప్పటి నీ రభసంబునోఁచెడిక్.

బుస్సుబుస్సున గాలి భోగొట్టినట్టుల
విసపు నిట్టూర్పులు దెసలుముట్టఁ,
బాతాళగర్భంబుఁ బగిలించి శేషాహి
పైకిలేచిన రీతి ఫణములెత్తి

తోఁక జాడింపంగఁ దోయప్రవాహంబు
    అభ్రకంషోర్ములై యాకులింపఁ,
దరిగొండ మున్నీట గిరికొట్టి నట్టులఁ
    గాళింది మడుగెల్లఁ గలదిరుగుచుఁ,

బ్రాణిభీకర విహరణ పారవశ్య
మునఁ జరించెడి కాళీయు ఘన ఫణముల
మణిగణ ద్యుతి యడుగుఁ దామరలఁ బూఁత
వెట్ట నటియింపవే కృష్ణ, విజయి వగుచు!

గోవర్ధన గిరి యెత్తి శ
చీవల్లభు గర్వశాంతి చేసి, మమ్మున్ మా
గోవుల వానలఁ జావక
కావవె శ్రీకృష్ణ, దివ్య కారుణ్యమునన్!

యమునా శ్యామల వీచికా తతుల లాస్యంబుల్, శరచ్చంద్రికా
కమనీయామల సైకతంబు, మురళీగానంబు బృందావన
ద్రుమవల్లీ కృతడోలికల్ మనమునందుండోఁపఁ
బూర్వాను భూ
తములౌ కోర్కెలు మోసులెత్తెడిని రాధాకృష్ణ,
యీ వెన్నెలన్

చిరవిరహంబునం బనవు స్వీయవిధంబున బృందనేఁడు నీ
చరణ సరోజ సంగతుల సౌఖ్యముఁబాసి కృశించెఁ;
గ్రమ్మఱన్
మురళిని మర్మమూర్ఛనలు మ్రోయుచు రమ్మిఁకఁ
బ్రేమరాజ్య సం
భరణ మనోహరాంగవిభవంబుల లోకము మోహ
పుచ్చుచున్.

రాజభిక్షుకుఁడు.

పగలెల్ల వరిచేలఁ బనిపాటుచేసి
ప్రొద్దు గ్రుంకెడివేళఁ బొలమునువీడి
యిలుసేరి నూకల నిగిరించి, వేఁడి
సంగటిఁ గుడిచెడి సమయంబునందు,
సన్నచీఁకటి రూప సౌందర్యగరిమ
మబ్బువాఱుచునుండ, మా కుటీరంపు
ద్వారంబు కడనిల్చి ధరణీవిభుండు
ముసిముసి నవ్వుల మొగమందగింప
సందె కబళము వేఁడె!— జకితనై నేను
నొడలు కంపింపంగ నొక్కమాటైనఁ
బలుకఁ జాలక మోమువంచి నిలుచుంటి,
నంత నెచ్చోటికో యరిగె రారాజు.
అవి యివియని యెంచ నలవిగానట్టి
చిదురుఁ దలంపులు చీకాకుపెట్టఁ
జేతిలోఁ గబళంబు చేతనేయుండ

నూరక కూర్చుండి యున్న తరుణమున
నెచ్చటినుండియో వచ్చి బిచ్చకుఁడు
జాలిపుట్టగ వేఁడె సందేకబళంబు;
కనికరంబున నేను గడియన్న వొత్తి
"యిదిగొ కొమ్మని" చేత నిడితి; బికారి
యాసవాలుగ దీని నర్పింతునినుచు
నుంగరంబొక్కటి యొసఁగి తానేఁగె;
నంత దీపము వెల్గు నందు నే దానిఁ
గన, రాజముద్రిక యనితోఁచె, నేఁడు
రాజు భిక్షార్థియై రాఁగతంబేమొ
మాబోఁటి నిఱుపేద మాలకొంపలకు?

మృత్యువు.

ఓ మృత్యుదేవతా, యో జగద్రాజ్ఞి,
జంటబిడ్డలపోల్కి జన్మించినారె
జీవితంబును నీవు సృష్ట్యాది యందు!
మనుజుండు నీదివ్య మహనీయమూర్తి
భయ సముత్పాదక బహుళవర్ణములఁ
జిత్రించి యాత్మీయ సృష్టిని గాంచి
భీత చేతస్కుఁడై విభ్రాంతినందు!
మూఢభక్తియుఁ గాలమును బడుగుపేక
యనఁగ, భావమునాడె యట్టులఁ దిరుగఁ
బ్రీతిఁ బౌరాణిక విశ్వాసమనెడి
వల నేసి దైవ విపాకంబుకతనఁ
బాపము! తానందుఁబడి చిక్కుకొనియె.
తప్పించుకొనుటకు దారి గన్పడదు.
నీ కన్నుబొమ్మలు నీహారఖండ

శిశిరంబులంట! నిర్జీవధావళ్య
జలదంబు నీకన్ను జంటచుక్కలను
గబళించునంట! యో కాలస్వరూపి
ణీ! మానవునితోడ నీవు నెల్లపుడు
దాఁగిలిమూఁతల తందనాలాడి
చేయిఁ జిక్కకయెంచుఁ జేరఁబోయెదవా!
మూఢచిత్తులు నీకు మున్నొసఁగినట్టి
పౌరాణిక విచిత్ర వస్త్రములఁదాల్చి
మహి విహరింతువు మాఱువేసముల!
నీకాలిచప్పుడు సోఁక దిగులొంది
కంపిల్లు మనుజులఁ గని రహస్యముగఁ
జిఱునవ్వు నవ్వెదో చిన్నారిరాణి?
నీ మోసగింపులు, నీ టక్కుఁదనముఁ
జాలింక! నెఱపుము సఖ్యంబు సకియ.
దయ్యాల ముసుఁగేల తాల్చి తిరిమ్మ రెదు?
నీ దొంగవేసంబు నే లాగివైతు;
ఎటువంటి నగుమోము, ఎట్టియందంపు
ముసుఁగుఁజీకటిలోన మునిఁగియున్నదిర!
కవితల్లజుండగు కాళిదాసైన
నీమోహనాకృతి నీదివ్యమూర్తి
నభినుతింపగలేక హతమనోరథుఁడు

కావలెనని చెప్పఁగా నన్నుబోఁటి
కర్షక కవియెట్లు కడతేరఁ గలఁడు?
అందంబులకు నెల్ల నందంబ వీవు;
నీకు నీవేసాటి నిఖిల లోకమున!
గారడికోలనులోఁ గలకల నగుచు
నిప్పుడిప్పుడె విచ్చు నిందీవరముల
సరిపోలు మురిపాల చక్కనికనులు
సౌందర్యరాజ్య విజయ లాంఛనములు.
చెమరించు నీలేఁత చెక్కుటద్దముల
పన్నీరుపువ్వుల పస వెల్లివిరియు;
పచ్చిద్రాక్షు రసానఁ బలుమాఱునాన
వైవ మెత్తగనైన పవడంబుచేత
రచియింపఁబడెనో యోరమణి, రసార్ద్రి
మైన నీవాతెఱ! యానందదాయ
కంబైన వాసంత కల్యవో నీవు!
జీవరత్నకలాప చిత్రిమకుటంబు
ఖద్యోతకాంతులఁ గనుబొమలపైనఁ
గురిపించు నోపెండ్లికూఁతురా, మనము
ఆశ్చర్య పారవశ్యంబున నీదు
చంద్రిశిలా రమ్యశాల, రహస్య
లీల నన్యోన్యముఁ గేలఁగేలూని

విడిపోని మమతల విహరింపలేదె?
ప్రతినిశ గాఢనిద్రావేళ నీదు
సుఖకర నిశ్శబ్ద చుంబన స్పర్శ
ననుభవించుచు నుందు నలసటదీఱ.
జీవనాంభోధి వీచీమార్గ మందుఁ
బ్రాణికోటులఁ బరపారంబుఁ జేర్చు
నుడుపంబు నేర్పుతో నడుపంగఁ, బ్రకృతి
నియమించెనిన్ను, నో నిశ్చలకర్ణ
ధారిణీ! నవమూర్తి ధరియింపు మింక.
విపులపౌరాణిక విపిన సంచారి
ణీ! రుద్రమృత్యువా! నీకు వీడ్కోలుపు.

బిడ్డ: బాటసారి

బిడ్డ

పై బాటలం బోవు నో బాటసారి,
నిసుగులకును నోట నీరూరునట్లు
దోరగిల్లి పసిండి తీరులొలికించు
పండ్లగుత్తులు వీఁపు పైన వ్రేలాడ
నలసట సోలుచు నరుగుదెంచెదవు.
నీపయనం బింక రేపుమాపులను
ముగియదా యేమి యోముసలి తాతయ్య?

బాటసారి

నీవలె నొకనాఁడు, నిండారఁ బూచి
పచ్చితావులు చల్లు పన్నీరుపువ్వు

పోల్కి నవ్వుచు నేనుబుట్టితిఁ; గాని
పుడమి సంతను నాదు పొలుపునెత్తావి
వెదచల్లి, కారాకు విధమున నొంటి
నేఁగుచున్నాఁడ మాయింటికి నేఁడు
యుగయుగంబులనాఁటి సొగసైన పసిఁడి
పండ్లబరువులు వీఁపు పై మోచికొనుచు.
పలు గ్రిహంబులకును బయనంబు చేసి
భవపిపాస హరించు పండ్లుఫలాలు
అలమట పడిమైన నార్జించుకొందు.
ఎనలేని యైశ్వర్య మెపుడు గడించి
విశ్వసామ్రాజ్యంబు విలుతునో గాని
యంతదనుకను నేను నతికాళ్ళు లరగఁ
దిరుగుచుండెద నోయి మురిపాల బిడ్డ!

బిడ్డ

అట్లైన నింకెప్పుడలసట కోర్చి
పండ్లగుత్తులు వీఁపు పై నూఁగులాడ
నీవలెఁ జరియింతు నేను నీబాట.

బాటసారి

చరియించుచున్నావు చక్కనికూన!

బిడ్డ

నీవలె నేనెపుడు నిఖిలవిశ్వంబు
విత్తంబుఁ గడియించి విలుతునో చెపుమ?

బాటసారి

గడియించుచున్నావు; కడకొక్కనాఁడు
నేను బోయినదారి నీవు రాఁగలవు!

మే లు కొ లు పు

ప్రత్యుషశ్శాంత నిర్మలాంబరమునందు
నరుణరక్తిమ వ్రాసె జయాంకములను;
జిమ్మచీఁకటి తెరలను జింపి వైచి
మేలుకొనుమమ్మ! యిఁకనైన మేలుకొనుము!

పవలు రేయు నతీంద్రియ స్వప్నములను
గనుచు నవియెల్ల సత్యమంచని తలంతె?
కలలకును వీడుకోలుగాఁ బులుఁగు లిపుడు
గానములు సేయుచున్న వి; కనవొ? వినవొ?

నిద్రయే జీవనంబని నీకు మున్ను
నూరిపోసిరి మాయలమారు లెవరొ!
మచ్చు మందుల మతకమ్ము విచ్చిపోవఁ
గడపఁ గాల్మెట్టి లేయెండఁ గ్రాఁగుమమ్మ!

అపయశః పంకిలంబైన యాత్మకన్న
చచ్చుటే కొంత మానరక్షణము సుమ్మ;
పారతంత్ర్యభరంబున బడలి సడలి
యదవ తూలెదు తూలెదో యమ్మ, నీవు?

కాలగర్భంబునన్ దాఁగి కానరాని
భావిదృశ్యంబు కన్నులఁ బడినయట్లు
నలుదెసలఁ బొద్దుపొడుపు నిగ్గులు రచించె
నభినవ జగంబు; ముసుఁగెత్తి యరయు మమ్మ.

కర్మ, విధిచేష్ట, దైవ నిగ్రహమటన్న
పిచ్చి వేదాంతములఁ బోయెఁ బెద్దప్రొద్దు;
ఆత్మవిశ్వాస సూర్యోదయంబు కెలస
నిద్దుర తమంబు కాలొడ్డి నిలువఁగలదె?

వసంతోదయము

ఏలాకో మావులం జివురులెత్తఁగ, గావ్యరమా కరంబులన్
మేలన మాడునట్లు నునునీడలు దేలుచు నందగించు? నే
మూలనున్నైనఁ జాల నుపభోగ్యముగా ననిలంబు విచ్చుక్రొం
బూల యనుంగుఁదావి తడిపుప్పొడి తాఁకుల నామతించెడిన్

ఎవరికి నెఱుంగరాక యే యైంద్రజాలి
కుండు వీచెనొక్క నెమ్మికుంచె నిపుడు
చెట్టు చేమలు విలసిల్లఁ జిత్రగతినిఁ
బువ్వు లాకులఁ బిందెలఁ బుష్కలముగ.

కోకిలాగంతుకులు మావికొమ్మ లెక్కి
యాలపించెద రిప్పు డయాచితముగ
హృదయ సంస్పర్శి రాగంబు! నే నియంత
వారి. కాహ్వానపత్రికఁ బంపినాఁడు?

గఱిక మొదలుగఁ దారకాగణము వఱకుఁ
గలుగుసృష్టి నీరవభాషఁ దెలుపుచుండె
నవ నవోజ్జ్వల సుఖజీవన ప్రభాత
దివ్యసందేశమును నేఁడు! తెలిసెఁ! దెలిసె!

ప్రభువసంతుఁడు నందన వనమునుండి
యాత్రసేయఁగ భూమిపై కరుగుదెంచె;
నతడు విడిసిన తలము లల్లవిగో! పచ్చ
నాకుల గుడారముల పట్నమనఁ జెలంగు.

పండితప్రతిజ్ఞ

మొన్నటి పుష్యపంచమికి ముప్పదియేండ్లవయస్సు చెల్లె, నిం
కెన్ని దినంబు లీగురువునింట వసింతు? సమస్త శాస్త్రముల్
తిన్నగ నేర్చుకొంటి 'మన తిమ్మయశాస్త్రికుమారుఁ డెంతలో
నున్నతికెక్కె'నంచు నను నూరిజనుల్ వినుతింతు రెప్పుడున్.

సగము ప్రాయంబు విద్యావిచార మందె
కడచె; సంసారసౌఖ్యంబుఁ బడయ నైతి;
గొప్పవారింటఁ బెండ్లాడఁ గోర్కె గలదు,
కాని, దారిద్ర్యదోషంబు కంటకంబు.

ఎవరి నడిగినఁ గాని 'మీ కెంతయాస్తి?
పెండ్లికూఁతురి కే నగ. పెట్టఁగలరు?
ఇంటిమర్యాద లెఱిఁగి మా. హెచ్చు నెంచి
పెండ్లివేడుక నడుపంగఁ బ్రీతి గలదె?'

అని, మఱి యేమొ యేమొ మరియాదలు గీదలు దెల్పనోర్పుతో
వినివిని, చీదరించుకొని, పెండ్లి పెడాకులు మానుకొంటి; నై
నను జెలికాఁడు నామనమునం దొక కోరికవిత్తు నాఁటి త్రి
య్యని నుడికారపుం దడిని నంకురమెత్తఁగఁ జేసి యిట్లనెన్.

'జను లనుకోఁగ విందు, నెలజవ్వని, తాఁకినఁ గందిపోవు మె
త్తని చివురాకుమేను, కనుదమ్ముల లోకము మోహ

పుచ్చు మో

హనమగు నిందిరాజాల మెదో యాడుచునుండు, వివిక్తకాననం
బున నెలయేళ్ళకూలములఁ బూఁబొదరిండ్ల వసించు

నొంటిగన్.

పేరు కవిత యంట, పెద్దలుం బిన్నలు
గౌరవింపఁ బెంపు గాంచునంట;
ఇష్టమున్నఁ, గోర్కె లీడేర్పఁ దనకుఁ దా
వరుని సరసహృదయు వలచు నంట!

'కులముంజూడదు, డబ్బుగోరదు, మనఃకూలంకషప్రేమతో
వలచుం దాను గురూపినైన; నెటు నిర్బంధించి కామింప భూ
వలయాధీశునకైనఁ గానిపని; నీ పాండిత్యముం జూపి యా
పొలఁతిన్ లోగొనుమన్న మాటలుమదిం బూరించెఁ

జేరాసలన్

అఖిలశాస్త్రపురాణేతిహాసములను
సంస్కృతాంధ్రి కావ్యకలాప సంపుటముల
మూటముల్లెలుగాఁ గట్టి మోసికొంచుఁ
దరలితిని గవితా స్వయంవరమునకును.

జనకుఁ డొసఁగిన దేవతార్చనపుఁ బెట్టె
నంచు చినిఁగిన మడిపట్టుపంచఁ జుట్టి,
చంకఁదగిలించి, వెలిబూది సంచిగూడఁ
బదిలముగ దాఁచికొని దారిఁ బట్టినాఁడ.

తలయూఁచినపుడెల్లఁ దళతళద్ద్యుతి నింపు
మకరకుండలములు మాకు లేవు;
పాండిత్యమున కనివార్యలాంఛనమైన
కాశ్మీరశాలువఁ గప్పలేదు;
లలితంపుఁ గవులగుండెలు ఝల్లుఝల్లన
గండపెండారంబుఁ గాలఁ దొడుగ;
మునుకొని తనకన్న ముందు బారెఁడు వోవు
బిరుదు పేర్లెవరైన బెట్టరయ్యొ!

ఐనఁ గానిమ్ము, నా కున్న యంతవట్టు
కేమి లోపంబు లే దేవ రేమియన్నఁ
గంచుగంటపు వ్రాయసకాఁడఁ గానె?
మిగత భారంబు దైవముమీఁద నిడితి,

అని తలపోయుచుం, దుదకు నా కవితాలలితాంగిఁ బెండ్లి యా
డినగతి మోర తీవి, నడలెక్క సుమాళము సందడింప లోఁ
దోని కెడి భావి భోగ పరితోషపు భావన లెప్పలార్చుచున్.
వనమున కేఁగుచుండె మనపండితశాస్త్రి జయాభిలాషతోన్

చనిచని కొన్ని నాళులు, వసంత శుభోదయవేళఁ గొండదా
పున దిగఁబాఱువాఁక కిరు పుంతలఁ బూఁబొద లందగించు చ
క్కనివనిఁ జొచ్చి, దప్పినడగాసియుఁ దీఱ జలంబుఁ గ్రోలి, చ
ల్లని పొదరింటిసీడఁ బదిలంబుగఁ గూర్కె సుఖంబు చేకుఱన్.

అంతలోన నెండ యారాట మొక్కింత
దొలఁగ బూలగాలి తోడ వీచె;
కొండసెలల సడులు, కోయిలపాటలు
మిళితమయ్యె నొడలు పులకరింప.

చివురాకుల్ దెగమేసి పోతరమునం జెంగించుచున్
దాఁటుచున్
దవుదవ్వేఁగుచుఁ గొమ్ముప్పుట్టుతటిఁ బంతాలాడి కండూతి వో
వ వడిన్ ముద్దుల డీలుచున్ హరిణశాబంబుల్ వినోదింపఁ గే
ళి విహారంబుల నిర్భయంబుగను, వల్లీచ్ఛాయ లాసించుచున్.

అట్టి నవమోహనారణ్యమందు నొక్క
మావికొమ్మకు నల్లిన పూవుఁదీవ
తూఁగుటుయ్యేలఁ గూర్చుండి, తునిఁగి రాలు
విరుల జడిగొట్ట నొక వన్యతరుణి యూఁగు.

ఆ వలపించుతొయ్యాలి కొయ్యారము నేర్పఁ గలాపి ప్రేమసం
భావనతోడఁ గుత్తుకను బయ్యెదమీఁదుగ మూఁపుఁజేర్చి పూఁ
దావులఁ జల్లు క్రొవ్వెద తలాపిని మోమర మోపి,
మెత్తగం
జేవిరిఱెక్కపై నిమురఁ జెల్వ యొడింగను మోడ్చె హాయిగన్.

కోయిలపాటకత్తె తనకూఁతల తప్పు తెలుంగు దిద్దికోఁ
బాయక యభ్యసించుఁ జెలి పజ్జన పాఠము; గోరువంక క
త్యాయతశిక్ష నైన దొసఁగంతయుఁ బోదు; సమర్థుఁడౌ
గురు
డైయును జక్కఁజేయఁగలఁడా ప్రతిభా పరిహీన శిష్యులన్?

అపుడే నిద్దుర లేచి పండితుఁడు, నుయ్యాలూఁగు నా లేమ యం
దపుఁడుఁపంబునుమాపు రేక వెఱఁగొందంగాంచి
యీామించుఁ బో
ణి పదాబ్జంబుల మ్రొక్కినం దొలఁగవే నిర్మూలమై
పాపముల్!
అపుమాపంబిటువంటిమూర్తియని వెయ్యాఱుల్
విలోకించుచున్

పలుకరింప నెంచి, పలికిన నేమేని
బెడఁద వచ్చు నన్న బెంగతోడ
నీళ్ళు నములుకొంచు నెత్తిగోఁకుచు నిల్వఁ,
జూచి చూడనట్లు చూచి చెలువ;

ఉయ్యాల డిగ్గి, పయ్యెదను నోర ముసుంగిడి, జవ్వనంపు లా
గియ్యది యన్న పోల్కిఁ గను లెత్తియు నర్ధనిమీలితంబుగా
న య్యలినీలవేణి నడయందము దోఁపఁగఁ జెట్టుచాటుకుం
జయ్యనఁబోయి తేనియలు జాల్కొనఁ బల్కెఁ
దెనుంగుమాటలన్.

సిగ్గు పైకొని చెక్కిళ్ళు జేవురింప
సగముసగముగఁ బల్కె నా సొగసులాడి :
'అతిథులరు, మీకు స్వాగతం' బన్ననుడులు
పడెను జెవిలోన విని వినఁబడని యటులు.

ముగుద మాట సూదిమొన మోపునంతటి
సందుఁ జేయ నళుకు జాఱవిడిచి,
పండితుండు పల్కె: 'వనిత, నీవెవతెవు?
ఒంటికత్తె విచట నుండనేల?

అన విని, కాంత: 'నేఁ గవిత నయ్య, వనాంతరసీమలందు రే
యును బవలెప్పుడుం బ్రకృతియుత్సవముం దిలకించుచుం, బికాం
గనలు మయూరముల్ సఖులుగాఁ బరిచర్యలుసల్ప నొంటిగన్
దినములఁ బుత్తు జవ్వనముఁ దీరను దియ్యము శాశ్వతంబుగన్.

'కలికీ, యెంతటివింత! నీవె కవితా కళ్యాణివా? బాపురే!
తెలియం జాలకయుంటి, నీకొఱకు నే దేశాలు పట్నాలు కో
టలు పేఁటల్ గిరు లేళ్ళుదాఁటుకొని మూటాముల్లె భారంబునన్
దల చెప్పట్టగ బట్టగట్టి విసుగెత్తన్ వచ్చితిం గానకున్.

'నిన్నుఁగూడి ధర్మనియతులఁ బాల్గొనఁ
దలఁచి వచ్చినాఁడ, వలచినాఁడ;
నన్నుఁ ద్రోసిపుచ్చ న్యాయంబె? వైదిక
విధిహితంబుగాఁగఁ బెండ్లియాడు.

'అన్న వేళకు నతిథు లభ్యాగతులును
నింటికరుదెంచి కూర్చుండ, వంట గింటc
జేయ నిల్లాలు లేదని చెప్పలేక
తెగcబడితిc గాంత, యాకొలి దీర్పుమింక.

'హేమంతమున నైన నేటినీట మునింగి,
మడిదోవతులు పాcత మైల లుదికి,
యిలు నూడ్చుటాదిగాcగల పాcచిపనులెల్ల
విసుcగు వేసట లేక వెళ్ళcబుచ్చి,
దేవతార్చనవేది దీపంబు వెలిcగించి
బానసంబున వంటపనులc దీర్చి,
యిరుగుపొరుగు నిండ్ల కేcగక తనయిల్లు
కనిపెట్టుకొని, దూది పెనcచి దివ్వె

వత్తులను జేయుటో, లేక వలయు విస్త
రంట్లు గుట్టుటో, తడిబట్ట లార్చుటయునో
గాక యిల్లాలి కింకొక్క కార్యమున్నె?
యట్టి గృహిణీపదంబు నీ కౌను చాన!

'వేదవేదాంగముల్ వివిధ పురాణేతి
హాసముల్ నాబుద్ధి నరగిపోయె;
పంచకావ్యాల నేపట్టున నేశ్లోక
మడిగిన వల్లింతు నప్పుడపుడె;
ఆ ఫేండ్లు పాణినీయము పీల్చి పిప్పిఁ జే
సితి, నది నాయందె జీర్ణమయ్యె;
వసుచరిత్రంబున వ్యాఖ్యాన యుతముగ
శ్లేషభంగుల విమర్శించినాఁడ;

కడకుఁ జిన్నయసూరి వ్యాకరణ మెల్లఁ
బుటలు మలినంబుగాఁగ నెప్పుడును జదివి
సిద్ధివడసితి; సమరంబుఁ జిత్తశుద్ధి
తో నుపాసించి పొందితి దొడ్డఫలము

'శాకుంతలములోన శతసహస్రములుగ
వ్యాకృతిదోషముల్ బయలుపఱుతు;
భవభూతిసాహిత్య భాండార మెల్లను
గాసుకుఁ గాకుండఁ గడిగివైతు;

బాణుని శ్రీహర్షు భారవి ర్ఘూడింపఁ
దొలిదెబ్బకైనను నిలువఁ గలరె?
తిక్కయజ్వకుఁ దలతిక్క మాన్పెద నన్నఁ
జెరపిగా నొకనాఁడు తీఱలేదు;

ఇంకఁ దక్కినవార లదేమి లెక్క?
ముక్కుఁ బట్టినఁ బ్రాణంబు మొదలె పోవు;
కాంత, నాకన్న నేర్పరుల్ గలరె చెపుమ?
నేను నన్నుఁగూర్చి పొగడుట నియతిగాదు.

'సత్కవి, ప్రబంధ వేంకటేశ్వర విజయ వి
లాసకర్త నామది కెక్కలాగు వ్రాసెఁ
గాని, కొందఱు పాండిత్య గణ్యతా వి
హీనతను దాఁచ, రస మని యేడ్చినారు.'

అని తనమాటముల్లెలు రయంబున విప్పి: 'నెలంత, పొత్తముల్
గనుము, యధీతమయ్యెనివి; గ్రంథములెన్నియొ
మోయలేక యిం
టను బదిలంబు చేసితిని; నా శ్రమ లెల్లను జింతచేసి నన్
గనుమ కృపాకటాక్షముల' గామిని నీ మనసేమి చెప్పుమా!'

తనకుఁ బరమశత్రుఁ డైనలేనిఛాందసుం
డింత కేటులో చొరకె; నింతతోడ
విడువరాదటంచు వెలఁది సంతోషించి,
హాస్య మనుభవింప నభిలషించి:

'ధర్మశాస్త్రమెల్లఁ దనువున జీర్ణించె
నిగమవిధులయందు నిధులు మీరు;
అట్టు లౌట దలఁప కెట్టుల నీనాఁడు
కులటతోడి పొందు గోరినారు?'

అనిన విని, ఛాందసుం డపు డదరి లేచి:
'వెలఁది యేమంటి? పీవెట్లు కులట వైతి?
బహుపతిత్వము స్త్రీలకు భావ్యమగునె?
ధర్మవైరుధ్య మక్కటా! దాపురించె.

'ఇందుకా నేను బలుపాటు లెల్ల నైఁచి
యింత దూరమ్ము వచ్చుట యెమ్మెలాఁడి?
బ్రహ్మచారిని, బ్రాహ్మణపండితుఁడను
కులటసాంగత్య మేరీతిఁ గోరుకొందు?'

అని కపటంబులేని వెత లాననసీమను దేలియాడఁ: 'గా
మిని, కులటత్వ మెట్టులనుమేయము నీయెడ' నన్నఁ
గాంతయున్

మనమున నుబ్బుహాస్యరసమాధురి కన్నులఁ జిప్పిలంగ లోఁ
గొని మొగమందు మాయవగఁ గూర్చి పచించెఁ జరిత్ర
మంతయున్

'వాల్మీకి ముసలితాపసి యయ్యు ననుఁ గూడి
రమణీయ కళలఁ గరంచి యేలెఁ;
గాళిదాసుఁడు బిగ్గఁ గౌఁగిట లాలింప
శృంగార భోగ నిర్వృతిని గంటి;
భవభూతి పాండిత్యపటిమతో శాస్త్రరస
మ్మృతముగ ననుఁ గూడిమాడినాఁడు;
భట్టబాణ మయూర భారవి ప్రముఖులు
దివ్యభూషాపేతు దీర్చినారు;

నన్నపార్యుఁడుఁ దిక్కన మున్నుగాఁగఁ
దెలుఁగుఁగవు లెల్ల నాముద్దు సలిపినారు;
ప్రాఁతవారల యనుభోగ్యపటిమ సడలఁ
గ్రొత్తగోవాళ్ళ నాసించి కూడుచుందు.'

అన విని పండితుం డనును: 'నందఱ ముంచిన ప్రాఁతలంజ వ
య్యానుబడుచుందనంబుఁ గనులారలఁజూచెడి ముద్దరాలిసొం
పును, దనుసౌష్ఠవంబు, వలపుంబస, లెట్టులుగాచి యుంచితో
వనిత? శరీర రమ్యతకు బ్రహ్మ వినీతిని గూర్పఁ డేలొకో'

అనుచు గ్రింథంబు లెల్లను నట్టె జవిరి
మూటముల్లెగ సవరించి: 'పొలఁతి, నేను
బోయి వచ్చెద, మన పొందు పొసఁగ' దనినఁ,
జెలియ చిఱునవ్వు నవ్వుచుఁ జెంతఁ జేరి:

పేర్మిడితోడ నాయురము బిట్టుగ నీ 'కవుఁగింటఁ జేర్పకే
యోమనుధర్మశాస్త్రరత, యూరకపోయెదె' యంచుఁ
దెచ్చికో
ర్మిమస మూని కౌఁగిలిడఁ దేరకుఁ దత్తఱమంది చూచు చే
ష్టేమొ వచించుచుం గనుల నెత్తక చేతుల నూడఁబీఁకినన్.

ముద్దుమాటలు వల్కు మోము చిట్లించుచు
శబ్దసంస్కారంబు చాలదనును:
అడవిపూఁదోడవులఁ దొడిగియుండుటఁ గాంచి
యీ యలంకృతి లోప మెసఁగె ననును;

మురిపంబు దళుకొత్త మోవి యానఁగఁ బోవ
నెంగిలి రస మంచు నీసడించు;
బలిమిమై గిలిగింప నులికి బారెఁడు దాఁటి
జిలిబిలి నడలెల్లఁ జెల్లవనును;

పెట్టరానట్టి సిలుగులఁ బెట్టి చెలువ
యాటపట్టించి చెర్లాట మాడుచుండఁ,
గాననంబున నేడనో కానరాక
మురళీరావంబు వినవచ్చె మోహనముగ.

పూలగుత్తులఁ గాంచి పునికి ముద్దాడును,
పికమనోహరగీతి విన్న మెచ్చు,
సెలయేళ్ళపాటలఁ జెవియొగ్గి యాలించి.
రాలుఁబువ్వుల నేరి మాల గ్రుచ్చు
పొదరిండ్లలోఁ దూఱి పొదలయల్లికఁ జూచు,
నడవిజింకల తోడ నాటలాడు,
సాంధ్యారుణాంకిత జలద ఖండముఁ గాంచు,
వనరామణీయకమును దలంచు,

మధుర రసము తనదు మనమునఁ దొలఁకాడ
లోకమెల్లఁ దేనెపాక మనును;
నిట్టి మృదులహృదయుఁ డెచ్చోటనుండియో
పిచ్చివానిపోల్కి వచ్చుచుండె.

ఆతనిఁ జూచి కాంత, తన యంతు నెఱింగిన చెల్మికాఁడు, సాం
ధ్యాతపకాంతులం బ్రకృతియందముఁగాంచఁగ
నేఁగుదెంచెఁ; దా
నా తరుణుం డొకళ్లొకరి యంసమునం జెయివైచి ముగ్ధ సం
గీతములన్ రసంబు లొలికింపఁ దలంపులు దీవరింపఁగన్;

వచ్చి రాక మున్నె వరునిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చె
మూఁతవడ్డ కనుల ముత్తెసరుల
గతినిఁ బ్రమదబాష్పకములు చిప్పిల్ల
నొడలఁ బుల్కనారు లుప్పతిల్ల.

రెండుకీలలు నేకమౌరీతి నిరువు
రొక రొకరి కౌఁగిళులోన నుండి రపుడు;
వసుధఁ బ్రీతిదియుఁ బ్రణయ పిపాసతోడ
నొకటినొకటి నాశ్లేషించు నొప్పు దోఁచె!

అనిమిషత్వము నొంది యాయద్భుతంబు
నరయుచుండెను శాస్త్రి నోరంత దెఱచి,
యంతఁ గౌఁగిలి వీడి యా యబ్జనేత్ర
పిన్న నవ్వులు మోమునఁ జిన్నెలొలుకః

'చాలిఁక! శాస్త్రిగారు, శ్రమ చాలవహించిమదర్థమయ్యయో
కాలుకుఁ గాలు గొట్టుకొనఁ గాననసీమకు వచ్చి, యింత కే
మేలునుబొందకే తిరిగి మీపురిఁ జేరుటఁ జూడ నాకునున్
జాలిజనించె; దైవముఁ బ్రసన్నముఁగా, దిఁకఁ బొందు' నావుడున్;

ఈర్ష్య యొకవంకఁ, బరిభవ మింకనొక్క-
కడను, జిత్తమ్ముఁ జుఱచుఱఁ గాల్చుచుండఁ
గటము లదరఁగఁ గనుబొమల్ నటనసేయఁ
బండితుఁడు పళ్ళు బిగఁబట్టి ప్రతినచేసె:

'నేనే తిమ్మయశాస్త్రిపుత్రుఁ డయినన్ నిత్యమ్ముఁ గాత్యాయనీ
ధ్యానారాధనహృదబ్జతన్ విధుల సద్ధర్మంబులం బ్రత్యుష
స్స్నానంబుం బొనరింతునేనిఁ గవితా, సత్యంబుగా నీ జిగుల్
సీనాగెంబు నొయారి యంచనడలున్ నిర్మూలముం జేసెదన్.

అని కోపంబున మూటముల్లె గొని సంధ్యావందనాపేక్ష చే వనమార్గంబునుబట్టి యేటిదరికిఁ బాండిత్యవాహుండు పోయిన, నా యిద్దఱు నెచ్చెలుల్ వనవిహారేచ్ఛఁ నదీసైకతంబునకుంబోయిరి జంటఁబాయకమనంబుల్ దేహముల్ వర్తిలన్

సందెచీఁకటిలో నెదో చాయనుండి
వీనులం బడె నశరీరగాన మొండు;
ప్రకృతి నిదురించె నాజోలపాటలోని
తియ్యదేనియ లక్కఱ దీఱ నాని.

29–12–1923.

అనార్కలి

అతిలోకసుందరీ, యవనకుమారి,
ఓ మోహమాధురీ, ఓ యనార్కలి,
ఏలోకో యీవేళ నిహలోక రంభ
వేషంబు ధరియించి వీక్షణంబులకు
నవ్యక్త మధుర దివ్యానంద లాభ
మొనగూర్చెదవు నర్తనోన్మత్తగతుల?
అగ్బరు పాదుషా హర్మ్య మంటపము
అప్సరః పాద యావాంక పల్లవిత
సురనాథ సభపోల్కి వఱలె నీకతన;
అనుభూత పూర్వంబులౌ కోర్కెలెల్ల
మరల మోసెత్తె నా మధుమాస నిశల!
విరఁబూయు రోజాల వింత నెత్తావి
నాసవ పరిమళ మైక్యంబు నొంది
సంయమి మతినైన సడలించు నిపుడు;
అర్ధ నగ్నాంగియౌ యచ్చరవోలె

నయన నిర్వృతిఁ గూర్ప నటియించె దార!
ఏ భావనస్పర్శ, మే రసావేశ,
మీ యపూర్వపు రాగ మీమూర్ఛనంబు
రేఁపెనోగాని నీ హృదయ విపంచి
నానంద మదిరాబ్ధి యపర పారమునఁ
గనక సైకతమునఁ గాలు మెట్టెదవు;
గాలిలోఁ దేలిన లీల భూతలము
నడుగు లంటీ యంట కపుర నాట్యంబు
నొనరింతు వరరె! నీవూర్చెదు నపుడు
పైకిఁ గ్రిందికిఁ బోవు పాలిండ్లతోడ
సభ్యుల భావంబు స్వర్గమర్త్యముల
నడుమఁ ద్రిమ్మరుచుండు నాడె విధాన;
మంజీర కింకిణీ మధుర రావముల
జంగమ వీణలై చరణముల్ మ్రోసె;
అను నిమేష నవంబులై యంగ భంగు
లలరెఁ గన్నులపండువౌచు నాట్యమున;
సంభ్రమించె మనంబు, చక్కందనాల
పడుచుదానా, నీవు ప్రణయనాట్యంబుఁ
జాలింపుమింక! నాస్వర్గమునఁ దక్క
నింత సంతసమున కిలఁ దావులేదు;
చావైనఁ దీపె యీసమయంబునందు!

ఓ యనార్కాలి, రాగోజ్జ్వలపాద
పల్లవంబుల నేల మెల్లగా నిడుము,
మాచిత్త చంపకమాల లచ్చోట
స్పర్శ సుఖాపేక్షఁ బడియున్న వవిగో!
ఈ విలాసంబున కింకేది హద్దు?
ఈ నాట్య లహరికి నేది కూలంబు?
ఈ రసోన్మత్తత కేది యంతంబు?
ఈ రాగవీచుల కేది మూర్ఛనము?
మగరూపు దిద్దిన మగరాత్రికైనఁ
బ్రేమ రసంబులు పిచ్చిల్లె నన్న
సకల భోగంబులు చవిగొన్న రసికుఁ
డా జహంగీరుని యాత్మ యింకెట్లు
పరవశంబాయెనో భావింపఁ దరమె?
ఆ యనార్కాలి మోహన మూర్తిఁగాంచి,
ఆ కన్య యంగవిన్యాసంబుఁ జూచి,
పాప! మా యువరాజు వ్యంగ్యగర్భముగ
దరహాస మొనరించె; దానికి మాఱు
సేఁతగా ముద్దియ చిఱునవ్వు నవ్వె;
ఆ నవ్వు దర్పణంబందు బింబించి
ప్రక్కన నేఁగు నగ్బరు కంటఁబడియె.
కనుబొమల్ ముడివడెఁ; గను లెఱ్ఱనాయె;

నిరయ ధూమంబట్లు నిట్టూర్పు వెడలె;
ఒడలెల్లఁ గంపించె; నోర్పు నశించె;
నక్బరు పాదుషా యసురమై నిలిచె!
అయ్యయో! చల్లని యంబుదచ్ఛాయ
నటియించు నెమిలిపైఁ బెటిలెరా పిడుగు;
నర్తకి పదములు నాట్యంబు మానె;
వీణా నినాదంబు విశ్రాంతి గొనియె;
బానిస లెల్లరు భ్రాంతులై చనిరి;
చంచలా లతిక సిశ్చలత మ్రాన్పడియె;
నందఱిమోముల నడలు గన్పట్టె
మధుపాన పాత్రికా మర్మరధ్వనులు
శమియించె, సభ్యులు క్షణములో నెటకొ
జాఱిపోయిరి, జహంగీరు నర్తకియు
నక్బరు దప్ప నింకచట లేరెవరు.
కనురెప్పపాటులోఁ గమనీయ దృశ్య
మాభీల మరుదేశ మట్లు మార్పడియె.
కుపితుఁడై యక్బరు కొడుకును గాంచి:
"ఓరోరి దుశ్శీల, యో నీతిహీన,
ఆభిజాత్యం బేడ? ఆతొత్తుకూఁతు
పైన మోహం బేడ? బానిస వైతె?
ఎవరురా లష్కరు? లీ యనార్కాలిఁ

గొంపోయి యిప్పుడే గోరి పెట్టుండు'
అని యాజ్ఞ పెట్టి రాజరిగె లోపలికి.
విగత చైతన్యుండై వెలవెలవాఱి,
యొక్కక్షణంబులో యుగములు గడపి,
రాజాజ్ఞ ద్రిప్పనేరక వ్రేలుకఱచి
శోక దావాగ్నిచే శోషిల్లి, మాట
లాడఁ జాలని యా జహాంగీరుఁ గాంచి:
'ఓ జీవితేశ్వరా, యుమ్మలంబేల!
నాప్రాణ మూల్యంబునం గొంటి నీవు
ప్రణయ బంధంబగు బాహు బంధనము;
అద్దాని నామెడయందుఁ గీలింపు'
మనఁగ, జహాంగీరు ఆముద్దులాఁడిఁ
గాఁగిటిలోఁ జేర్చి కన్నీరు దుడిచి,
నును గులాబీపూల కెనయా కపోల
ములు వేఁడియూర్పుల వెలవెలవాఱఁ
గడసారి ముద్దిడి కన్నీరు నించె.
'ఇంకఁ జావైన నా నాకిష్టమాఁ బ్రియుఁడ,
సెలవిమ్ము స్వర్గానఁ గలసికోవచ్చు.'
అని యూరడించుచు నా యనార్కలి
విడరాని కౌఁగిలి విడిపించులోన,
'రమ్ము తడయంబోకు, రాజాజ్ఞ యయ్యె'

నను చొక్కభటుఁడు ప్రేయసి వెంటనడిచె;
యువరాజు హృదయంబు, యువతి దేహంబు
నొక్క గోరీయందె యునికి గైకొనియె.
        ఏమి యీగారడి! ఏమి యీమాయ!
ఏమి సుఖస్వప్న! మేమి మేల్కొలుపు!
పెదవి పాత్రలమధ్య విశ్వ విప్లవము
జరుగు నవకాశంబు! సంసారమింక
గతికయుం బట్టని కాటిచోడేన?
సన్న్యాసి, నీకొక్క క్షణము జయంబు!
        ఓయి యక్బరుషాహి, ఓకఠోరాత్మ,
ప్రణయంబునకుఁ జావె ప్రతిఫలంబేని
అవనియెల్ల శ్మశానమట్లు మార్పడదె?
నీతికిఁ జిహ్నంబు నిర్దయత్వంబె?
మానవ తత్వంబు మఱచిపోయితివో?
        ఓ యనార్కలి, మాయుల్లంబునందు
నీకాలి గుర్తుల రేక లగపట్టు;
ఈర్ష్యామయంబైన యీలోకమందు
నిలువ నీడైనను నీకు లేదమ్మ!
కల్పసుమంబవై గంగాతరంగ
శీతల శీకరాసేచనం బొంది
చల్లగా బ్రతుకు నీ సౌఖ్యంబుమాన్పి

ఏ పాడుగాలి నిన్ని వల్లకాటి
దుమ్ములోఁ బడవైచె? తుద కెండవాడి
ధారుణీ గర్భగంధంబు సొంపెక్క
నీదు నెత్తావుల నింపుచున్నావె!
నీ రమ్యలాస్యంబు, నీ సోయగంబు
గాంచ మర్త్యులకు యోగ్యతయుండఁ బోదు;
నక్షత్రమండల నాట్యరంగములఁ
జంచలా లతికల సాహచర్యమునఁ
గాన్పించుమా నీ యగణ్య నర్తనము!
పన్నీరు పూఁబొదల్ ప్రక్కల బలిసి
నీ గోరిపైఁ జల్లు నిత్యమ్ముఁబూలు;
కవులు కన్నీటిబిందువుల నీ గోరిఁ
దరతరంబులనుండి తడుపు చున్నారు.
ఎందఱెందఱో పాంథు లెన్నెన్నిమార్లో
నిట్టూర్పు సెగల నెండిన పూలుచల్లి
గౌరవించిరి నీదు గోరీని సకియ!
ఓ తెల్గు యాత్రికా, యొక్కమాఱైనఁ
పాంచాల భూమికి బయనింతువేని,
లాహోరు నగరవిలాసంబుఁ గాంచ
నరిగెదవేని, నీ వా యనార్కాలి
ధన్యసమాధిని దర్శించి రమ్ము!

వానాకాలపు పల్లీజీవితము

శ్రావణనీలమేఘముల చల్లనినీడలఁ బెంపు నొంది, క్రొం
దావులఁ జల్లుచుం బొలముదాపునఁ బూచెను గేతకంబు; లే
తావులనైన యావసముఁ దాల్చె వసుంధర పైరుపచ్చలన్;
ఆవులు కండపెట్టెఁ దనివారఁగఁ బచ్చిక మేసి బీళులన్.

కాఱుమొయిళ్ళపైన హరికార్ముక రేఖలు స్వర్గపట్టణ
ద్వారపుఁ దోరణంబు సరిదాకఁ, బలాకలు మాలగట్టి యా
దారినె సంచరింప. నిశితత్వముఁ బాసిన సూర్యరశ్మిలేఁ
బైరుల సేవఁజేయఁ గనుపండువుఁ గొల్పు దినంబులియ్యెడన్.

ప్రకృతి లీలావిలాస కావ్యంబునందు
రసవదధ్యాయమేమొ వర్షంపు ఋతువు!
కానిచోఁ దదధ్యేతలౌ కర్షకులకు
నెటులఁ బరనిర్వృతిం గూర్చి యుంపెలర్చు?

పనిపాటుల్ ముగిసెంగదా, యిఁకను లేఁబ్రాయంపుటిల్లాలితో
దనపైఁ బ్రక్కలఁ ద్రొక్కి-మూఁగు పసిసంతానంబుతో పర్వపుఁ
దినముల్ తిన్నగఁ బుచ్చవచ్చునను నుద్దేశమ్మునం గాఁపు గ
న్గొనుచుండుం దనపైరుచేల శ్రమకున్ జోడైన సంతృప్తితోన్.

కలకల నవ్వుచుం గలుపుగంటలు దీయుచుఁ బాట పాడుచుం
బొలములఁ జుక్క-గుంపటులఁ బోడిమిఁ జూపెడి పల్లెటూరితొ
య్యలుల నిసర్గ రమ్య దరహాస విలోకన చేష్టలందు ని
ష్కలుషపు గ్రామ్యజీవనపుఁగమ్మఁదనంబు బలే! గుబుల్కొనున్

ఎన్ని యిక్కట్టులుండిన, నేమియైనఁ,
గుడువఁ గట్టను నొకవేళఁ గొదవయైనఁ
బ్రకృతి సామీప్య జీవన భాగ్యమొకటె
యున్న కడగండ్ల మఱపించు నూఱడింపు.

అక్టోబరు 1924

కవిసంశయావస్థ

కవితా, వింతయొనర్చె నీదగు నుపేక్షాభావముం జూడ, హే
తువు లేవేనియు లేక నాపయి ననాకృష్టిం బ్రవర్తించి క
న్గవకుం గన్పడనైన: గన్పడవు; సఖ్యంబిట్లు మూన్నాళ్ళ భా
గవతంబయ్యెనె? తెచ్చికోలలక వేడ్కల్ మీకు
సామాన్యముల్

వలపుఁ బరీక్షసేయ నిటువంటి విరాగముఁ బూనినావా? నీ
చెలిమియె సన్నగిల్లెనో? విశేషత నాయెడ నంతరించెనో?
పిలువని పేరఁటంబునకు వేమఱు బోఁ గడుఁ జుల్కనంచు నో
చెలియ, బిగింపు జూపెదవు? చెల్లెను వత్సర మింతమట్టుకున్.

నిమిషములోన నీ మొగము నీడగఁ గన్నులఁ గట్టి 'యేది' యం
చమితపు టాస నే దెసలనారయ, మాయలమారివౌచు వే
గమె కనుచూపు దాఁటెదవు! క్రౌర్యము నీకు వినోదమేని నా
కమలిన సున్నితంపుటెదఁ గమ్మగ విందొనరింపు మంగనా.

వరిచేలంగడసంజలందుఁ దిరుగన్ వాంఛితునేగాని, నా సరసన్ నీవును లేమి, మున్నటుల నచ్చంబైన యానందముం బొరయంజాలకపోతి, జీవితమె దుర్భాగ్యంబుగాఁ దోఁచె; బంగరుస్వప్నంబుతటాలునన్ మఱచెఁగె; ఱెక్కల్ భారమైక్రుంగెడిన్.

ఇట్టి దాఁగిలిమూఁతల నెంత దనుక
నన్ను వంచింప నెంచెదో చిన్నదాన?
రసపిపాసల నడఁచు నీరమ్యమూర్తి
మెఱుపువలెనైనఁ జూపించి మఱఁగి పొమ్మ.

జలదపథంబునం దిరుగు చక్కని చుక్కవె యయ్యు నాపయిం గల ప్రణయంబునం బసిఁడిగద్దియ డిగ్గి పొలానఁ బచ్చ కంచెలకడఁ గూరుచుంటివి కృషీవలబాలిక యట్లు; గడ్డిపూఁ దలిరుల కాన్కతోఁ బ్రథమదర్శన ముత్సవమయ్యెఁ దొయ్యలీ.

ఆ దినం బాది యిరువురి యాత్మలందు
వలపుఁదీవియ లల్లె; బూవులును బూచె:
ఫలము లట్టుల సంతానభాగ్య మబ్బె;
నింతకాలాని కేల నీ కిట్టి యలుక?

నీవు రాణివె యౌదువు; నేను బిచ్చ
మెత్తు పిచ్చిబికారినె; యిద్దఱకును
దారతమ్యంబు కొండంత; తరుణి యింత
పోల్చలేనైతి; నిను నమ్మి మోసపోతి.

'కడపటి వీడుకోలె' మనఁకౌఁగిలింతల ముద్దులాటకుం
గడపటి వీడుకో లగుట కాదు గదా! యదియేమొ నీవు నన్
విడుతువటన్న సంశయము వేమఱు జీవిత వీణయందు కీ
ల్సడలిన తంత్రియట్లు వికలంబుగఁ బల్కు నపస్వరంబులన్.

కవిత

ఓ యీ పచ్చపొలాల కాప, యిఁక నీయుల్లంబె శోధింపుమా,
హేయంబౌ యపరాధకల్మషము నాకే గట్టయత్నింతు వో
హో! యీ నైపుణిచాలుఁజాలు! నట నీయుత్సంగ
సౌఖ్యంబు నెం
తో యాసించెడి చిత్రలేఖ విడి నాతోడేల నీకిప్పుడున్?

నేఁటికైనను నాయునికి నీకుఁ దలఁపు
వచ్చె, నది కొంత భాగ్యంబు మెచ్చుకాఁడ,
బహుళ సంతానవతియైన భార్యవలపు
సాటిగాదయ్యెఁ గ్రొం దగులాటమునకు!

ప్రేమసూత్రాలఁ ద్రెంపెడి బిగివి సడలి,
బిచ్చకత్తియపోల్కి నీ పిలుపులేక
వచ్చి నిలిచితి ముంగట, నిచ్చకాల
కైనఁ దలయెత్తి చూడవు; మానినైతె?

చిత్రలేఖకు నీ కెడసేయలేక
యర్హశిక్షను గొంటి స్వయంకృతాప
రాధమున, కింక నాగుండె ఱాయిఁజేసి
వెడలిపోయెదఁ, గడపటి వీడుకోలు!

కవి

నిలునిలు మోసఖి, మనసు నీఱయిపోయె; నవజ్ఞగాదః; నీ
వలె నను జేరవచ్చె బహువర్ణ సుశోభిత చిత్రలేఖ; నే
వలదనఁజాలనైతి నెలప్రాయము మోసముఁ జేసె;నిక్కముం
దెలసిన నీవునుం జెలినిఁ దియ్యనికౌఁగిటఁ జేర్తు వింతకున్.

దేని నకార్యమంచుఁ గడుదీనత వాకొనుచుంటివో యదే
చానరో, సంతసంబునకు సాధనమౌను; సపత్నియంచు లోఁ
బూనకు మచ్చరంబు, నదెపో నిను గొల్చెడి తోడఁబుట్టు; వా
మానిని సాహచర్యమున మంజుల వౌదువు నీవు నింకనున్.

ఇద్దరును నీటికాలువ యొద్ద నిలిచి
మొగముపోలిక లెల్లను బోల్చుకొందు;
అక్కచెల్లియ లొకటైన యపుడు నన్ను
నొక్కకంటైనఁ గనిపెట్టి యుందురుగద!

అతివ, పొరపాట్ల ప్రహసనం బాడినాము,
భరతవాక్యంబుగాఁ బెట్టు వలపుముద్దు;
మిమ్ము నిరువురిఁ గూడి సుఖమ్ముగాఁగఁ
గడచు జీవితశేషమ్ము కల విధాన.

చాలకాలమయ్యె సఖియు, నీ కెంగేల
నాసవంబుఁ బెదవులానఁ బెట్టె;
పానపాత్రియందు భవవిషాదంబును
ముంచి కొంతసేపు ముక్తిగందు.

15–10–1924

అరుణాప్రెస్ – కాపువీధి, నెల్లూరు.

కవికోకిల
దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి
సాహిత్యం

---

1. కవికోకిల గ్రంథావళి మొదటిభాగము (కావ్యములు) 6—0—0

2. ,, ,, రెండవ భాగము (ఖండ కావ్యములు) 5—8—0

3. ,, ,, మూడవభాగము (నాటకములు) 4—0—0

4. ,, ,, నాలుగవభాగము (వ్యాసములు) 3—0—0

5. ,, ,, అయిదవభాగము (గులాబితోట) 3—8—0

6. ,, ,, ఆరవభాగము (పంఙ్క్తితోట) 3—8—0

7. ,, ,, ఏడవభాగము (డైరీ– ఉత్తరాలు) ———

విడిప్రతులు

8.	నలజారమ్మ	(కావ్యము)	0–8–0
9.	వనకుమారి	(,,)	1–8–0
10.	కృషీవలుడు	(,,)	0–12–0
11.	జలగాంగన	(,,)	0–6–0
12.	కడపటివీడ్కోలు	(,,)	0–12–0
13.	యువకస్వప్నము	(,,)	0–8–0
14.	పానశాల	(,,)	2–0–0
15.	పలితకేశము	(,,	1–0–0
16.	నక్షత్రమాల	ఖండకావ్యము	1–0–0
17.	నైవేద్యము	(,,)	2–0–0
18.	భగ్నహృదయము	,,)	1–0–0
19.	ప్రథమ కవిత్వము	,,)	1–4–0
20.	మిత్రార్థ శతకము		0–4–0
21.	సీతావనవాసము	(నాటకము)	1–4–0
22.	మాధవవిజయం	(,,)	1–0–0
23.	మీరాబాయి	(,,)	1–0–0
24.	కాంగ్రెసువాలా	(,,)	0–8–0
25.	సారస్వతవ్యాసములు	(వ్యాసములు)	2–0–0
26.	తెలుగుకవితలో కొత్త వన్నెలు	(,,).	1-0–0

